

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ПРАВА
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародних відносин
і політичного менеджменту

Мосейчук Вікторія Вікторівна
БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

“ Україна та СОТ: проблеми та перспективи співпраці”

Спеціальність: 292 “Міжнародні економічні відносини”

Допускається до захисту
Протокол № _____
від _____
завідувач кафедри
міжнародних відносин
і політичного менеджменту
д.н. держ.упр., проф
В.Ф. Загурська-Антонюк

(підпис)

Науковий керівник:
к.е.н., доц. Юрківський О.Й.

(підпис)

Рецензент
д.н.держ.упр., доц.
В.Ф. Загурська-Антонюк

(підпис)

Житомир

2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ	6
1.1. Завдання та сучасні функції світової організації торгівлі.....	6
1.2. Принципи діяльності СТО та міжнародна практика їх застосування	15
1.3. Роль СОТ у вирішенні торгівельних суперечок	24
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ	33
2.1. Система регулювання діяльності України в СОТ	33
2.2. Аналіз співпраці України в СОТ	40
2.3. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ	58
3.1. Проблемні питання зовнішньо-торгівельної діяльності України.....	58
3.2. Перспективи співпраці України з учасниками СОТ	64
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Початок ХХІ століття вирізняється як новими тенденціями та формами розвитку світової економіки, які проявляються насамперед у процесі глобалізації, так і новими проблемами. Процес глобалізації світової економіки підносить свої вимоги до системи міжнародних організацій. Багато в чому визначальну роль у цьому процесі відіграє Світова організація торгівлі.

Світова організація торгівлі (СОТ) є наріжним каменем сучасної міжнародної торговельної системи. Це пов'язано як із широким колом питань, що входять до сфери її компетенції, так і з впливом цього суб'єкта глобального управління на функціонування всього комплексу сучасних світогосподарських зв'язків.

Процес вступу України до СОТ розпочався 30 листопада 1993 року, коли до Секретаріату ГАТТ було подано офіційну заявку Уряду України про намір приєднатися до ГАТТ. 5 лютого 2008 року у Женеві відбулося засідання Генеральної Ради СОТ, на якому було підписано Протокол про вступ України до СОТ. 10 квітня 2008 року Верховна Рада України прийняла законопроект «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі». 16 квітня 2008 року Закон про ратифікацію був підписаний Президентом України. Згідно з процедурами СОТ, 16 травня 2008 року Україна стала повноправним членом цієї Організації, що робить тему нашого дослідження актуальною.

Зазначена проблема вивчалася низкою українських вчених і фахівців-практиків, таких як: І.В. Бураковський, В.М. Геєць, А.Л. Гончарук, С.А. Козь'яков, М.О. Кизим, І.О. Кліменко, Д.В. Ляпін, В.М. Мовчан, Н.Г. Ничай, В.Т. П'ятницький, В.О. Точилін, О.Б. Саліхова, В.Р. Сіденко, О.Р. Федірко, Л.І. Федулова та багатьма іншими.

Метою нашого дослідження є вичення процесів співпраці України зі Світової організації торгівлі.

Для досягнення мети поставлені наступні завдання:

- вивчити завдання та сучасні функції світової організації торгівлі,
- дослідити принципи діяльності СТО та міжнародна практика їх застосування,
- розкрити роль СОТ у вирішенні торгівельних суперечок,
- ознайомитися з системою регулювання діяльності України в СОТ,
- проаналізувати співпраці України в СОТ,
- ознайомитися з динамікою та тенденціями розвитку міжнародної торгівлі в Україні,
- визначити проблемні питання зовнішньо-торгівельної діяльності України,
- розкрити перспективи співпраці України з учасниками СОТ.

Об'єктом нашого дослідження виступили Україна та Світова організація торгівлі. Предметом дослідження є система зовнішніх зносин України в контексті Світової організації торгівлі.

Методологія дослідження. У дослідженні застосовувалися методи абстрагування, систематизація, порівняльний аналіз, діалектична логіка, синтез, аналіз, метод статистичного аналізу, методи математичного моделювання та експертних оцінок.

Інформаційною базою дослідження виступили праці вітчизняних та закордонних науковців.

Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

1.1. Завдання та сучасні функції світової організації торгівлі

СОТ - міжнародно визнаний глобальний центр митної експертизи, який відіграє провідну роль в обговоренні, розвитку та вдосконаленні техніки митної справи та митного законодавства.

Головне завдання СОТ - сприяти безперешкодній міжнародній торгівлі. Світова організація торгівлі як наймолодша світова організація володіє всіма ресурсами - владними і правовими, щоб впливати на глобальні процеси. Можна з упевненістю говорити про те, що СОТ здійснює значною мірою принцип мережевої взаємодії - у процесі тривалих раундів перемовин (наприклад, щодо зміни торговельної політики або ж вступу до СОТ нових членів) формується політичне рішення, в якому так чи інакше задіяні всі зацікавлені учасники СОТ. СОТ побудовано на принципах колегіального керівництва та багатосторонніх угод. Учасники СОТ взаємозалежні, пов'язані спільними інтересами і обміном ресурсами, вони рівні з точки зору формування рішення. СОТ - договірна структура, що складається з багатьох угод, організація, де рішення (за рідкісними винятками) ухвалюються на основі консенсусу. СОТ є форумом для проведення переговорів на безперервній основі. Все це як найкраще підтверджує мережевий характер системи управлінської системи СОТ.

Початок ХХІ століття вирізняється як новими тенденціями і формами розвитку світової економіки, що проявляються насамперед у процесі глобалізації, так і новими проблемами. Процес глобалізації світової економіки підвищує свої вимоги до системи міжнародних організацій. Багато в чому визначальну роль у цьому процесі відіграє Світова організація торгівлі.

Головне завдання СОТ визначається встановленням основоположних правил міжнародної торгівлі.

Необхідно так само зазначити, що переваг СОТ набагато більше, ніж недоліків. Це доводить той факт, що більшість розвинених країн входить до її

складу. Крім економічних вигод, які виражаються у вільному обміні товарами, ця організація позитивно впливає на політичну та соціальну ситуацію в країнах-членах і на добробут окремих її громадян.

Вигоди від цієї організації для споживачів представляються насамперед зниженням вартості життя. Така ситуація складається через зниження протекціоністських торговельних бар'єрів. У результаті знижується вартість не тільки готової імпортованої продукції, а й вітчизняної, у виробництві якої використовують імпортовані компоненти. Разом зі зниженням торговельних бар'єрів заохочується конкуренція, внаслідок чого і виграє споживач.

Ширший вибір товарів і послуг - ще одна перевага вільної торговельної системи. Асортимент вітчизняних товарів на ринку розширюється завдяки зниженню цін на імпортні матеріали, компоненти та обладнання. Конкуренція має стимулюючий вплив на підвищення ефективності вітчизняного виробництва, непряме зниження цін і підвищення якості продукції.

Вигоди СОТ для економіки країни загалом поділяються на економічні та політичні. Економічні вигоди виражаються в підвищенні доходів. Ця вигода є наслідком зниження торгових бар'єрів і зростання торгівлі.

За рахунок діяльності експортерів відбувається підвищення доходу держави, а це зі свого боку дає змогу перерозподілити ресурси, підвищити продуктивність і розширити масштаби виробництва.

З розвитком торгівлі в довгостроковому періоді відбудеться підвищення зайнятості, особливо в тих галузях економіки, які можна віднести до експортних. Однак у короткостроковому періоді буде неможливо уникнути втрати робочих місць через високу конкуренцію вітчизняних підприємств з імпортними виробниками.

За рахунок спрощення системи митних зборів та інших торговельних бар'єрів відбувається підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності держави. Це, своєю чергою, приваблює партнерів і підвищує товарообіг. А приплив капіталу в країну у формі прямих іноземних інвестицій створює додаткові робочі місця і покращує добробут населення загалом.

Крім економічних вигод держава отримує і певні політичні вигоди.

Вільна торгівля сприяє боротьбі з корупцією та внесенню позитивних змін на законодавчому рівні, що зрештою сприятливо позначається на інвестуванні вітчизняних виробництв з боку іноземних держав та окремих інвесторів.

Прозорість і гласність теж виступає як політичний зиск від вільної торгівлі нарівні з критеріями безпеки та стандартизацією продукції. Застосування принципу рівності також спричиняє позитивні результати на політичну обстановку, скорочуючи можливість свавілля і обману з боку окремих виробників.

Вигода системи СОТ для взаємовідносин між країнами визначається забезпеченням рівних шансів для всіх країн-учасниць та ефективним механізмом вирішення спорів.

Кожну суперечку розглядають насамперед з точки зору чинних норм і правил. Після ухвалення рішення країни концентрують свої зусилля на його виконанні, і, можливо, подальшому перегляді норм і правил шляхом переговорів. Угоди СОТ створюють правову основу для прийняття чіткого рішення.

Головною перевагою є зміцнення міжнародної стабільності.

Торговельна система СОТ допомагає безперешкодному здійсненню торгівлі та забезпечує країни конструктивним і справедливим механізмом для розв'язання суперечок щодо торговельних питань, тим самим створюючи та зміцнюючи міжнародну стабільність і співробітництво.

Розвинені країни, з ініціативи яких створено СОТ, вважають, що саме економічна свобода в міжнародній торгівлі сприяє економічному зростанню та підвищенню економічного добробуту людей.

Головна мета СОТ - підвищення ефективності роботи митних служб країн-членів за допомогою заходів, що сприяють їхньому національному розвитку:

по-перше, зміцнення національної безпеки;

по-друге, збільшення збирання податків;

по-третє, збір статистики щодо зовнішньої торгівлі.

Для реалізації цілей, СОТ:

- ухвалює рекомендації, що спрощують та уніфікують митні процедури;
- розробляє конвенції та інші документи;
- здійснює посередницькі та примирливі заходи в разі виникнення суперечок і розбіжностей;
- вивчає питання співробітництва в митній галузі;
- досліджує технічні аспекти митної системи;
- поширює інформацію про митні процедури;
- співпрацює з іншими міжнародними організаціями.

Світова організація торгівлі займається глобальними правилами торгівлі між країнами. Її основна функція полягає в тому, щоб гарантувати, що торгівля протікатиме максимально гладко, відкрито і вільно, як це можливо.

Функції СОТ представлені на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Функції світової організації торгівлі*

*Власна розробка**

Система угод СОТ - це складний і об'ємний комплекс правових документів, що охоплюють практично всі сфери міжнародного обміну товарами і послугами, а також деякі галузі виробництва в тому разі, коли це виробництво безпосередньо пов'язане із зовнішньою торгівлею. До компетенції СОТ входить застосування санітарних і фітосанітарних заходів з метою охорони життя або здоров'я людей, тварин або рослин; застосування стандартів, технічних регламентів і процедур сертифікації, торгівля сільськогосподарськими товарами, міжнародний обмін послугами, державні закупівлі, промислові стандарти, інтелектуальна власність і багато іншого. Усі ці сфери компетенції СОТ пов'язані одним основоположним принципом - створення, підтримання та розвиток своєрідних міжнародних, загальних для всіх "правил руху" товарів, послуг та об'єктів інтелектуальної власності, якими повинні керуватися уряди всіх країн - членів СОТ, торгуючи один з одним і організовуючи національні системи регулювання зовнішньої торгівлі.

Важливо зазначити, що СОТ являє собою не тільки систему взаємопов'язаних міжнародних угод з питань міжнародної торгівлі, а й створює загальні інституційні рамки для здійснення торговельних відносин між її державами-членами в питаннях, які стосуються угод і пов'язаних з ними правових документів. Міжнародно-правовою особливістю права СОТ є обов'язок країн-членів забезпечувати відповідність своїх національних законів, інших нормативних актів та адміністративних процедур до взятих ними зобов'язань у рамках Угоди про заснування Світової організації торгівлі (Марракеська угода).

Стаття III Марракеської угоди регламентує функції СОТ:

- сприяння здійсненню, застосуванню та функціонуванню угод Уругвайського раунду;
- створення форуму для переговорів між членами з питань, що стосуються їхніх багатосторонніх торговельних відносин;

- створення механізму вирішення торговельних спорів;
- огляд торговельної політики країн-членів;
- взаємодія з іншими міжнародними організаціями з метою глобалізації економічної політики [3].

Одним із головних завдань Світової організації торгівлі є сприяння розвитку міжнародної торгівлі. Це завдання реалізується як у рамках поточної діяльності робочих органів СОТ, так і під час багатосторонніх торговельних переговорів (МТП), що проводяться Організацією.

Однак процес досягнення таких амбітних цілей не може обійтися без складнощів. Результати останнього (Уругвайського) раунду ГАТТ (1986-1994 рр.) мали багато в чому незавершений характер, і багато членів СОТ хотіли б бачити більш ефективно подальше вдосконалення торговельної системи.

Діяльність СОТ, яка почала функціонувати 1995 року, практично відразу виявила нерівнозначний характер вигод від підписаних домовленостей на користь розвинених країн. Країни, що розвиваються, швидко усвідомили дисбаланси як у нових правилах, так і в зобов'язаннях правового пакета СОТ. Отримання економічної вигоди у вигляді лібералізації доступу на ринки, обіцяної їм під час укладання угоди в Пунта-дель-Есте (Уругвай), виявилось для багатьох із них утопією.

Проблеми, що характеризують регулювання міжнародної торговельної політики на зламі XX-XXI століть, безпосередньо пов'язані з основними тенденціями світової торгівлі та факторами, що впливають на неї. Але перед цим варто виокремити такі основні обставини, а саме зовнішні політичні та індустріальні чинники, що й стали причиною тривалого та бурхливого зростання всієї світової торгівлі та справили вагомий вплив на її характер наприкінці 1990-х - на початку 2000-х років.

Тут можна виділити шість таких основних обставин:

1. Відновлення економік постраждалих унаслідок Другої Світової Війни країн Європи та Азії (це забезпечило потребу в імпорті у величезних обсягах промислового обладнання, сировини, продовольства тощо).

2. Вихід на світову арену десятків нових незалежних держав, які стали самостійними учасниками міжнародного торговельного обміну (це сталося після війни, а також у результаті деколонізації).

3. Прискорений науково-технічний розвиток із появою нових галузей виробництва призвів до появи на ринку нових товарів, технологій і високо-технологічних послуг (саме цим більшою мірою характеризується друга половина XX століття), що сприяло виходу на світову торговельну арену нових лідерів в економіці. І якщо раніше таке лідерство майже беззастережно належало розвиненим країнам, то наприкінці 1990-х - на початку 2000-х переважна більшістю з них була представлена тими, хто вже розвивається (зокрема, так званими Новими Індустріальними Країнами).

4. Подальший розвиток міжнародного поділу праці. Саме в цей період це виразилося в стрімкому зростанні кількості транснаціональних корпорацій, які значною мірою були зорієнтовані на експорт (інтернаціоналізація виробництва за цей період породила інноваційне явище, що отримало низку назв: “глобальні ланцюги поставок”, “глобальні виробничі ланцюги”, “глобальні ланцюжки створення доданої вартості”).

5. Поява нових засобів регулювання торгівлі. Це, безумовно, пов’язано зі зростанням науково-технічного прогресу, проте в цьому випадку йдеться скоріше про розробку і створення нових транспортних засобів для морських, повітряних, наземних перевезень, трубопровідного транспорту, про вдосконалення вантажно-розвантажувальних робіт і т. д. (значний ефект.

на розширення можливостей у світовій торгівлі справив розвиток нових інформаційних технологій і розвиток інноваційних автоматизованих систем).

6. І, нарешті, остання обставина, про яку йшлося раніше, пов’язана з формуванням і розвитком універсальної правової бази міжнародних торговельних відносин, а саме створенням Світової організації торгівлі, що ознаменувало кінець XX століття у світовій торговельній політиці.

Усі перелічені обставини в комплексі забезпечили безперервне зростання світової торгівлі в повоєнний період, яке практично впродовж усієї другої

половини XX століття випереджало зростання світового ВВП і продовжилося в XXI столітті аж до початку світової кризи у 2008 р. [4]. Випереджальне щодо світової економіки зростання міжнародної торгівлі своєю чергою робило свій внесок в економічне зростання. Особливо помітно це проявилось на прикладі відносно швидкого економічного розвитку наприкінці XX століття низки держав Східної Азії. Тому період середини 1990 - початку 2000 рр. до початку кризи можна вважати “золотим віком” глобалізації, коли ринки, що розвиваються, зростали безпрецедентними темпами, чимало країн долучилися до світової торговельної системи, удвічі скоротилася кількість бідних.

Можна навести класифікацію тих норм права СОТ, які вносять виразно нові елементи в міжнародне економічне право:

- норми СОТ, які вводять у міжнародне право права та обов’язки, які раніше не існували (принцип недискримінації в торгівлі послугами / principle of non-discrimination);

- норми СОТ, що встановлюють правила тлумачення угод СОТ;

- норми права СОТ, що вносять зміни і доповнення в раніше діючу систему ГАТТ;

- у праві СОТ зароджується великий блок процесуальних норм, сильні елементи і техніка прецедентного права (вплив англо-саксонського права). Домовленість про правила і процедури, що регулюють вирішення спорів, не регламентує достатньою мірою порядку застосування процесуальних норм і принципів, залишаючи вирішення цього питання на розсуд ОРС СОТ. У більшості випадків подібні процесуальні “прогалини” заповнюються процесуальними принципами загального міжнародного права. Наприклад, у справі “ЄС - умови надання тарифних преференцій країнам, що розвиваються” апеляційний орган під час розгляду питання щодо тягаря доказування послався на принцип *jura novit curia*, як його було сформульовано Міжнародним Судом у рішенні “Військова та напіввійськова діяльність у і проти Нікарагуа”.

Складаючи частину міжнародного економічного права, право СОТ має низку відмінних особливостей:

По-перше, стосовно міжнародного економічного права, право СОТ виступає *lex specialis*; тому норми і правила СОТ не можуть суперечити загальновизнаним принципам і нормам міжнародного права, таким як принцип суверенної рівності держав; принцип обов'язку держав співпрацювати одна з одною тощо.

Водночас багатосторонні торговельні угоди СОТ становлять *lex generalis* по відношенню до двосторонніх угод, що укладаються між державами - членами СОТ; ці двосторонні угоди не можуть суперечити нормам багатосторонніх угод СОТ.

По-друге, право СОТ має внутрішню ієрархію: у нього закладено принципи розв'язання можливих колізій між окремими угодами "пакета" СОТ. Так, у разі колізії Угоди про заснування СОТ із нормою ГАТТ пріоритет віддається нормі ГАТТ. Однак у разі колізії між нормами ГАТТ і нормами іншої багатосторонньої торговельної угоди з "пакета" СОТ пріоритет матимуть останні.

Аналізуючи характерні риси та особливості права СОТ, можна зробити такі висновки.

1. Право СОТ стає центральною ланкою всієї правової надбудови міжнародного торгового права, впливає на міжнародний економічний правопорядок, характеризується комплексною природою, а його основним об'єктом є внутрішні правові режими держав-членів, що регулюють торгівлю.

2. Право СОТ є невід'ємною частиною міжнародного права. До права СОТ застосовні імперативні норми міжнародного публічного права - норми *jus cogens*, звичаєво-правові норми міжнародного права та загальні принципи права. У питаннях загального міжнародного права третейські групи та апеляційний орган постійно апелюють до думки Міжнародного суду.

3. Поява ГАТТ, а потім і Світової організації торгівлі призвела до завершення процесу переходу держав з двостороннього на багатостороннє регулювання міжнародної торгівлі. СОТ продовжує лінію, започатковану

ГАТТ-47 зі створення правових основ міжнародної торговельної системи, поширюючи принципи цієї системи на всі товарні потоки міжнародної торгівлі.

4. Система СОТ значно розширила сферу свого регулювання порівняно із системою ГАТТ.

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що подальший розвиток права СОТ як нового інструменту регулювання міжнародної торгівлі дає змогу окреслити розгалужений комплекс норм, що регулюють різні аспекти міжнародної торгівлі, які різняться за своєю юридичною силою та містяться в “пакеті угод СОТ”, рішеннях/резолуціях СОТ та її органів і внутрішніх регламентах органів СОТ.

1.2. Принципи діяльності СТО та міжнародна практика їх застосування

Робота країн за нормами, виробленими СОТ, передбачає насамперед дотримання принципів діяльності цієї міжнародної організації. Водночас у документах СОТ міститься перелік винятків із принципів, що дає змогу державам захищати національні ринки від іноземних товарів і сприяти “своїм” виробникам.

Принцип недискримінації передбачає надання країнами СОТ режиму найбільшого сприяння (РНБ) і національного режиму (НР). Обидва ці режими закладені в основних правилах СОТ щодо товарів, послуг та інтелектуальної власності.

Режим найбільшого сприяння (most-favoured-nation, MFN) означає, що жодна країна СОТ під час імпорту або експорту аналогічного (схожого) товару не повинна надавати особливих торговельних переваг іншій країні СОТ або застосовувати щодо неї дискримінаційний підхід.

Режим найбільшого сприяння повинен надаватися щодо митних зборів і зборів на імпорт та експорт, на переказ за кордон платежів за імпорт або

експорт, а також щодо методу справляння таких зборів та зборів, усіх правил регулювання і формальностей у зв'язку із ввезенням або вивезенням.

Цей принцип спрямований проти дискримінації товарів у міжнародній торгівлі на основі країни їх походження або призначення.

Принципи діяльності СОТ сформульовані в Преамбулі Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі, у Генеральній угоді з тарифів і торгівлі, інших угодах СОТ. До них належать (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Основні принципи СОТ*

*Джерело: [12, с. 85]

Виключення з режиму найбільшого сприяння допускається лише в деяких випадках, серед яких:

- загальні винятки (ст. XX ГАТТ), що включають заходи, необхідні для захисту суспільної моралі; для охорони життя і здоров'я людини, тварин і рослин; що стосуються імпорту або експорту золота або срібла; що вживаються для охорони національних скарбів художньої, історичної або археологічної цінності та ін.;

- якщо країна є членом митного союзу, зони вільної торгівлі та щодо прикордонної торгівлі (ст. XXIV.5 ГАТТ);

- якщо країни, що розвиваються, на постійній основі використовують чотири категорії торговельних пільг, такі як тарифні преференції за Загальною системою преференцій; тарифні преференції, які діють між країнами, що розвиваються; більш пільгові диференційовані умови, сформульовані в низці угод “Токіо-раунду”; спеціальний режим щодо найменш розвинених країн;

- з міркувань безпеки (ст. XXI ГАТТ);

- щодо історично сформованих преференцій (ст. I.2-4 ГАТТ);

- у виняткових обставинах за рішенням Конференції міністрів.

Оцінка основних переваг, які дає РНБ, загалом не піддається формальному аналізу [9, с.261]. Проте експерти виділяють такі аргументи на користь цього режиму:

- РНБ дає змогу перевести на багатосторонню основу взаємне скорочення тарифів, про які держави могли домовлятися у двосторонньому порядку;

- РНБ дає змогу звести до мінімуму спотворення “ринкових” принципів: якщо політика, що проводиться державою, ставить іноземних постачальників у рівні умови, у імпортерів і споживачів є можливість вибрати іноземного постачальника, що пропонує найнижчу (або оптимальну за поєднанням різних характеристик) ціну;

- РНБ захищає слабші держави від дискримінації з боку економічно більш розвинених держав, не допускає практики “розорення сусіда”;

- РНБ забезпечує виконання правил, встановлених багатосторонніми угодами, і підвищує витрати, якщо держава-член СОТ відступає від своїх зобов’язань (так, якщо будь-яка країна піднімає тариф, вона зобов’язана застосувати цей змінений тариф до всіх членів СОТ, що збільшує політичний програш від цього заходу);

РНБ дає змогу знизити витрати, пов’язані з нормотворчістю, оскільки вироблення безлічі двосторонніх угод у процесі переговорів може обернутися дуже великими витратами;

- за відсутності РНБ у держав може з'явитися стимул до об'єднання в замкнуті дискримінаційні міжнародні групи [9, с. 262].

Національний режим (national treatment) означає, що на внутрішньому ринку на іноземні товари має поширюватися режим не менш сприятливий, ніж той, що надають аналогічним (схожим) товарам національного походження щодо всіх податків, внутрішніх зборів і регулювання (законів, правил і вимог, що стосуються їх внутрішнього продажу, купівлі, перевезення, розподілу та використання).

Оподаткування імпортованих товарів не повинно являти собою захист вітчизняних товарів, які безпосередньо конкурують або заміняють імпортовані товари.

Навіть якщо товари не є аналогічними, вважатиметься порушенням, якщо товари:

- прямо конкурують або взаємозамінні (субститути);
- не оподатковуються подібним чином;
- різне оподаткування застосовується для захисту вітчизняного виробництва.

Під час вирішення торговельних спорів для визначення, чи є товари аналогічними, прямо конкуруючими або взаємозамінними (субститутами), критерії встановлюють у кожному конкретному випадку і, як правило, використовують такі як фізичні властивості товару, кінцеву мету використання товару (споживання), тарифну класифікацію, уподобання споживачів ("місце на ринку").

Винятки з національного режиму допускаються лише в деяких випадках, серед яких:

загальні винятки, що включають заходи, необхідні для захисту суспільної моралі; охорони життя і здоров'я людини, тварин і рослин; ті, що відносяться до імпорту або експорту золота або срібла; ті, що вживаються для охорони національних скарбів художньої, історичної або археологічної цінності та ін.;

- з міркувань безпеки;

- у виняткових обставинах за рішенням Міністерської конференції;
- у разі державних закупівель;
- що стосуються демонстрації кінофільмів.

Принцип гарантованого та передбачуваного доступу на ринки передбачає:

- захист національного ринку за допомогою митних тарифів;
- заборону застосування квот, ліцензій та інших нетарифних бар'єрів.

Жодна Договірна Сторона не повинна встановлювати або зберігати відносно імпорту або експорту жодних заборон або обмежень, "...чи то у формі квот, імпорتنих або експортних ліцензій, чи то в формі інших заходів, окрім митних зборів, податків або інших зборів".

Передбачуваність торговельної політики досягається насамперед завдяки зв'язуванню тарифів (binding of tariffs) - зобов'язання, яке країна бере на себе, не збільшувати ставку імпортного тарифу понад встановлену межу. Одним із досягнень Уругвайського раунду є домовленість держав про збільшення кількості пов'язаних тарифів з 78 до 99% у країнах, що розвиваються, з 21 до 73% - у розвинених і з 73 до 98% - у країнах з перехідною економікою. У галузі торгівлі сільськогосподарською продукцією всі 100% тарифів пов'язані.

Винятки з принципу виняткового тарифного захисту:

- захист національного ринку з використанням внутрішніх податків, що накладаються на аналогічні вітчизняні товари, антидемпінгових і компенсаційних мит, зборів, співмірних вартості наданих послуг;

зміна переліку відповідних і взаємних поступок;

- у виняткових обставинах за рішенням Міністерської конференції;

Принцип передбачуваності торговельної політики також передбачає відмову від використання для обмеження зовнішньої торгівлі таких нетарифних заходів, як квоти, імпорتنі та експортні ліцензії (перелік інших нетарифних обмежень і порядок їхнього застосування в тексті ГАТТ чітко не визначено).

Винятки з принципу заборони нетарифних обмежень:

- щодо заборони або обмеження експорту за критичної нестачі продовольства або інших товарів, що мають істотне значення для внутрішнього ринку; заборони або обмеження імпорту та експорту, необхідних у зв'язку із застосуванням стандартів або правил класифікації, сортування та реалізації товарів у міжнародній торгівлі; обмеження імпорту сільсько-господарської продукції або продуктів рибальства, необхідних для здійснення урядових заходів;

- з метою забезпечення рівноваги платіжного балансу;

- надзвичайні заходи щодо імпорту окремих товарів, наприклад, у разі значного його збільшення через взяті зобов'язання при вступі до СОТ;

- загальні винятки, що включають заходи, необхідні для захисту суспільної моралі; охорони життя і здоров'я людини, тварин і рослин; ті, що відносяться до імпорту або експорту золота або срібла; ті, що вживаються для охорони національних скарбів художньої, історичної або археологічної цінності тощо;

- якщо держава є членом митного союзу, зони вільної торгівлі та щодо прикордонної торгівлі;

- з міркувань безпеки;

у виняткових обставинах за рішенням Міністерської конференції.

Дотримання принципу прозорості (транспарентності) торговельної політики досягається на основі:

- механізму огляду торговельної політики (МОТП);

- публікації документів, що регулюють зовнішню торгівлю.

Мета МОТП - сприяння функціонуванню багатосторонньої торговельної системи шляхом колективної та регулярної експертизи торговельної політики членів СОТ, для того, щоб забезпечити дотримання ними своїх зобов'язань і в умовах відкритості давати оцінку внутрішньодержавним і міжнародним наслідкам вжитих ними заходів.

Частота проведення оглядів окремих країн визначається їхньою часткою у світовій торгівлі. Огляд торговельної політики Європейського союзу, США,

Японії та Канади - раз на 2 роки, 16 наступних за значенням у світовій торгівлі країн - членів СОТ - раз на 4 роки, найменш розвинених країн - раз на 10 років.

Країна, що звітує, зобов'язана представити розгорнуту письмову доповідь про свою зовнішню торгівлю і торговельну політику. Секретаріат СОТ, своєю чергою, на базі власних джерел інформації готує паралельну доповідь на ту саму тему. Торговельна політика держави обговорюється на засіданні Генеральної ради СОТ. Під час засідання заслуховують усну інформацію представника держави, що звітує, ставлять запитання, а учасники огляду виступають зі своїми критичними зауваженнями. Матеріали кожного засідання публікуються для загального відома. У період між оглядами члени СОТ подають короткі звіти, якщо в їхній торговельній політиці відбулися значні зміни. Статистична інформація в узгодженій формі надається щорічно.

Оглядами торговельної політики займається не тільки сама СОТ, а й інші міжнародні організації (ЮНКТАД, МВФ, Світовий банк, ОЕСР, АТЕС) і неурядові структури, такі як Всесвітній економічний форум, наукові організації, приватні компанії.

Принцип транспарентності передбачає, що члени СОТ зобов'язані публікувати нормативні акти, що регулюють сферу зовнішньої торгівлі; створювати й підтримувати інститути для аналізу рішень, що зачіпають зовнішню торгівлю; відповідати на запити інших країн-членів про надання інформації; повідомляти СОТ про зміни в зовнішньоторговельній політиці. Публікація торговельних правил дає можливість урядам і комерсантами ознайомитися з ними. Швидкій публікації підлягають закони, правила, судові рішення та адміністративні розпорядження загального характеру, що застосовуються будь-якою Договірною Стороною і стосуються класифікації або оцінки товарів для митних цілей, або ставок мита, податків або інших зборів, або вимог, обмежень або заборон імпорту або експорту, або переказу платежів за них, або які впливають на їхній продаж, розподіл, транспортування, страхування, зберігання на складах, огляд, виставлення на огляд, оброблення, змішування або інше використання.

Виняток: розкриття конфіденційної інформації, яке суперечило б суспільним інтересам або завдало б шкоди законним комерційним інтересам окремих державних чи приватних підприємств.

Принцип спеціального і диференційованого режиму для країн, що розвиваються, передбачає, що країни, які розвиваються, беруть на себе переважно ті самі зобов'язання, що й економічно розвинені, але багато угод СОТ передбачають м'якші зобов'язання щодо цих країн і триваліший перехідний період їх реалізації. Так, допускається застосовувати гнучку тарифну структуру, кількісні обмеження, субсидування експорту тощо. Спеціальний і диференційований режим передбачає “максимальні зусилля” з боку економічно розвинених країн, що не мають обов'язкового характеру і мають прискорити реалізацію зобов'язань із доступу на ринки товарів, що експортуються з найменш розвинених країн.

У результаті дотримання принципу прогресивного зниження митних тарифів під час багатосторонніх торговельних переговорів середній рівень імпортного тарифу в результаті раундів багатосторонніх торговельних переговорів СОТ у розвинених країнах знизився на промислові вироби з 6,3 до 3,8%. Значно збільшилася частка імпортних товарів, щодо яких застосовується безмитний режим. Так, у ЄС 21% від загального числа ставок митних зборів є нульовими. Істотно зріс рівень пов'язаних тарифів. Зобов'язання щодо забезпечення доступу до ринків через зниження тарифів, які під час Уругвайського раунду взяли на себе понад 120 держав, зафіксовані в національних тарифних списках.

Як свідчить практика, у міжнародній торгівлі дедалі частіше вдаються до обмеження доступу на національні ринки імпортних товарів на основі передбачених в Угодах СОТ винятків із принципів діяльності цієї міжнародної організації, насамперед:

- режиму найбільшого сприяння;
- національного режиму;
- принципу заборони нетарифних обмежень.

У міжнародній торгівлі мають місце значні відступи від РНБ. При цьому правила СОТ виконуються. За приблизними підрахунками частка експортно-імпортних товарів, що переміщуються в дискримінаційному режимі (у тій чи іншій формі), становить від однієї третини до половини світового торговельного обороту.

Зовнішньоторговельні операції поза РНБ можуть здійснюватися в цілому ряді випадків.

По-перше, для цього необхідно уважно вивчити допустимі СОТ винятки з РНБ. Найочевидніша можливість відступу від РНБ пов'язана з регіональними угодами. Стаття XXIV ГАТТ передбачає винятки з РНБ для митних союзів, зон вільної торгівлі, а також тимчасових угод, що передують створенню тих чи інших. Відступи від цього режиму передбачаються і в разі застосування Загальної системи преференцій. У сучасних умовах члени СОТ для обмеження доступу іноземних товарів на свій ринок дедалі частіше стали науково обґрунтовувати необхідність використання загальних винятків з метою охорони життя і здоров'я свого населення.

По-друге, документи СОТ передбачають застосування РНБ щодо «аналогічних (схожих) продуктів». При цьому виникає питання, що таке «схожі продукти», яке зазвичай пов'язане з товарною класифікацією та встановленням ставок митних зборів. Не завжди легко визначити, як саме застосовується зобов'язання про надання РНБ.

Надання товарам іноземного виробництва не менш сприятливого режиму, ніж вітчизняним товарам, що конкурують, забезпечує зарубіжним постачальникам більшу визначеність щодо нормативно-правового регулювання їхньої діяльності. Водночас вимога про надання національного режиму часто викликає невдоволення або суперечки між країнами, тому що вона стосується внутрішнього оподаткування і регулювання і, отже, тісно пов'язана з розумними та обґрунтованими заходами державної політики, які не обов'язково спрямовані на обмеження імпорту і відповідають зобов'язанням за ГАТТ.

У міжнародній практиці найчастіше відступ від національного режиму щодо іноземних товарів відбувається на основі припустимих СОТ винятків із НР, передусім загальних винятків із цього режиму, а також винятків на основі статті III.8 ГАТТ при здійсненні державних закупівель. Прихована дискримінація імпорту часто виявляється в контексті так званих стандартів на продукцію.

Водночас коли та чи інша країна - член СОТ застосовує винятки з НР, інші держави прагнуть оскаржувати правомірність їхньої позиції.

Світова організація торгівлі виступає проти нетарифних заходів для захисту внутрішнього ринку, що визначено статтею XI, п.1. З цією метою можуть використовуватися мита, податки та інші збори. Але зобов'язання щодо митних зборів фіксуються під час вступу країн до СОТ. І скористатися на практиці винятками з правил, допустимими СОТ, вельми складно. Як правило, це призводить до заходів у відповідь з боку інших членів СОТ і навіть до торговельних воєн.

На нетарифні бар'єри в міжнародній торгівлі слід звернути особливу увагу: якщо вони застосовуються на недискримінаційній основі, подолати їх може бути досить складно.

1.3. Роль СОТ у вирішенні торговельних суперечок

Врегулювання торговельних спорів у рамках СОТ є предметом пильного спостереження з боку академічних кіл, практикуючих фахівців у зовнішньоторговельній діяльності, а також засобів масової інформації. Однак у більшості випадків дослідження з тематики вирішення торговельних спорів СОТ мають правову оцінку. Велика увага приділяється аналізу викладених доводів під час судового слідства або правовому підґрунтю винесених уже рішень. Утім, юридичні та процесуальні аспекти й надалі традиційно продовжуватимуть становити науковий і практичний інтерес. Однак, потреба в

економічному та кількісному підходах, що мають суто практичний, навіть теоретико-методологічний вимір, стоїть доволі-таки гостро та нагально. Слід сказати, що в економічних працях ця тема досліджена загалом доволі фрагментарно, що вкрай дивно. Адже вимоги щодо лібералізації зовнішньої торгівлі слугують економічним фундаментом правил міжнародної торгівлі, відображених у багатосторонніх торговельних угодах СОТ.

Безумовно, перед економістами не стоїть завдання з обґрунтування економічного сенсу або доцільності торговельних правил СОТ як таких, як і оцінки вживання в доповідях третейської або арбітражної комісії економічної термінології, згадок економічних теорій (концепцій) для побудови причинно-наслідкових зв'язків у своїх міркуваннях і висновках. У цій роботі буде порушено економічну складову торговельно-політичного врегулювання в рамках механізму СОТ. Точніше, буде порушено такі питання, як роль кількісного аналізу в тлумаченні та застосуванні правил СОТ у тому, що стосується достовірності та наслідків застосування оскаржуваних заходів у межах механізму вирішення спорів СОТ, а також щодо практики застосування інституту призупинення поступок у межах системи вирішення спорів СОТ, - визначення і стандарту розрахунку допустимого рівня призупинення поступок.

Під економічним і кількісним підходами мається на увазі визначення взаємозалежності між економічними показниками, що виходить за рамки простого підрахунку торговельних операцій або використання описової статистики для визначення характерних ознак і особливостей економічних процесів. Кількісний вимір різних чинників (вплив одних чинників від інших), а також їхнє відокремлення один від одного, як правило, ґрунтуються на тих чи інших теоретичних економічних “конструкціях” (моделях) і потребують наявності відповідних даних та достовірної оцінки підрахункових параметрів. Мета цієї роботи полягає у вивченні досвіду застосування таких підходів на різних етапах розгляду спорів у рамках механізму СОТ.

Вивчаючи торговельні спори в системі СОТ, складається враження, що здебільшого кількісні підходи застосовуються в рамках спорів щодо

застосування заходів захисту внутрішнього ринку (антидемпінгові, компенсаційні, спеціально захисні заходи). Це не випадково, оскільки в рамках таких розглядів саме компетентні національні органи проводять розслідування щодо визначення наявності шкоди - чи було завдано шкоди національній економіці від застосування розглядуваних торговельних заходів. Усі три угоди СОТ з регулювання захисних торговельних заходів містять процедурні норми, що регулюють усі етапи проведення розслідування до винесення остаточного рішення включно, як і матеріальні норми про проведення відповідних розрахунків. Група експертів та Апеляційний орган СОТ не ставить перед собою мети щодо повторного дослідження спору, або проведення нового розслідування. Так, стаття 17.6 Анти-демпінгової Угоди СОТ (special standard of review) закріплює провідну роль компетентних органів у проведенні ними поглибленого аналізу спору і винесенні підсумкового рішення. Таким чином, завдання системи вирішення спорів СОТ з погляду розгляду спорів щодо застосування захисних заходів у торгівлі полягає в оцінці дій уповноважених органів з погляду дотримання ними вимог правових норм СОТ, що містить у собі оцінку розгляду такими органами всіх відповідних чинників, представлення з їхнього боку обґрунтованої та адекватної оцінки, підкріпленої відповідними фактами, об'єктивність і неупередженість висунутих рішень. Переважне застосування кількісних підходів у розслідуваннях цієї групи заходів зумовлено розвиненістю законодавства в цій галузі. Необхідність у розширенні використання подібних підходів у рамках інших угод очевидна [1].

Однією з основних функцій Світової організації торгівлі є врегулювання зовнішньоторговельних спорів. Значимість цієї функції стала особливо очевидною в умовах теперішньої фінансово-економічної кризи. Кількість спорів між країнами щодо обмеження надходження експорту товарів на зарубіжні ринки суттєво зросла. Виникають справжні торговельні війни щодо взаємного закриття ринків для певних товарів. Спори між країнами СОТ регулюються на основі Угод та відповідно до передбаченої організацією

процедури. Слід акцентувати увагу, що дана процедура потребує чимало часу і є досить дороговартісною.

Процедура врегулювання спорів передбачає, що країна - член СОТ, яка має претензії щодо виконання стосовно її угод СОТ іншими країнами, повинна насамперед провести консультації для врегулювання питання, що виникло.

Повна процедура врегулювання спорів складається з етапів представлених на рисунку 1.3.

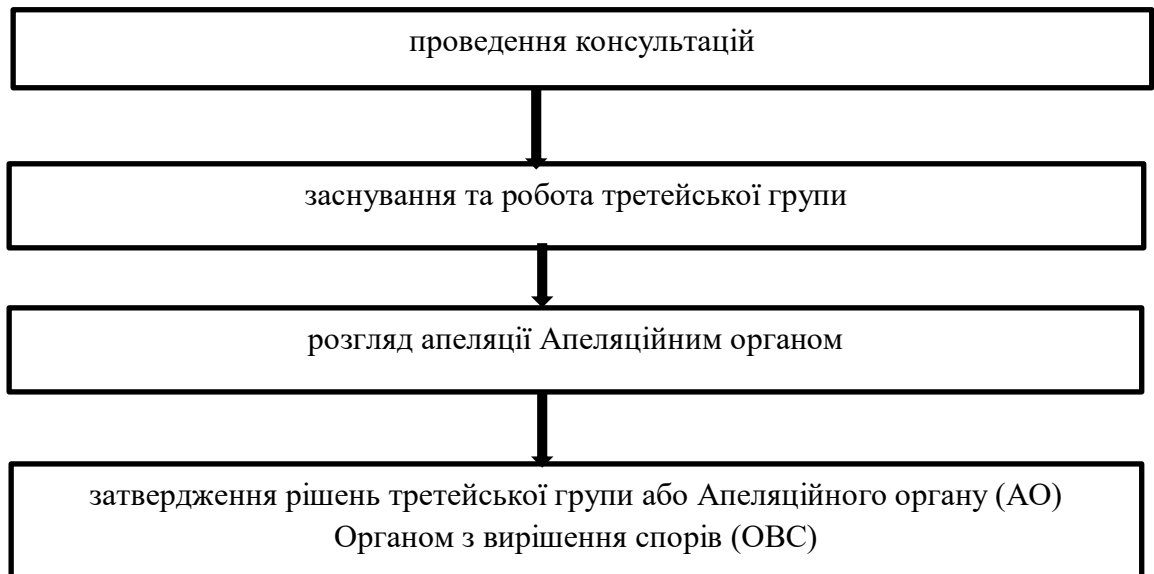

Рис. 1.3. Етапи процедура врегулювання спорів в Світовій організації торгівлі

*Джерело: [16, с. 78]

Сторона, яка отримала запит про консультації, повинна відповісти на нього протягом 10 днів і не пізніше 30 днів від дати одержання претензії розпочати з доброї волі консультації з метою дійти взаємно задовільного рішення. Якщо сторона не відповідає на запит або не починає консультації протягом встановлених термінів, країна-член СОТ, яка попросила про проведення консультацій, може негайно зажадати від Органу СОТ з вирішення спорів заснування третейської групи.

Якщо консультації не призводять до вирішення спору, країна - член СОТ, яка подала скаргу протягом 60 днів після дати одержання відповідачем запиту про консультації, може подати прохання (у письмовому вигляді) про скликання третейської групи. При цьому всі сторони, які брали участь у консультаціях, повинні вважати, що вони не завершилися врегулюванням спору. Третейську

групу має бути створено, якщо ОРС не ухвалить протилежного рішення на основі консенсусу.

У разі швидкокопсувних товарів члени СОТ розпочинають консультації не пізніше 10 днів після дати отримання запиту. Якщо консультації не завершуються врегулюванням спору протягом 20 днів після дати отримання запиту, сторона, яка подала скаргу, може вимагати заснування третейської групи.

Група експертів повинна протягом 20 днів з дати її створення вивчити назване сторонами спору питання, зробити висновки, які допоможуть Органу з вирішення спорів сформулювати рекомендації та прийняти рішення. Протягом 60 днів, починаючи з дати розповсюдження звіту групи експертів серед членів СОТ, цей звіт має бути ухвалений на засіданні ОРС, окрім випадків, коли одна зі сторін спору повідомляє ОРС про своє рішення подати апеляцію або коли ОРС одноголосно (тобто на основі консенсусу) ухвалює рішення не ухвалювати звіт.

Група експертів на прохання сторони, яка подала скаргу, може призупинити свою роботу в будь-який час на період не більше 12 місяців. Якщо робота групи була припинена більш ніж на 12 місяців, повноваження на її заснування втрачають чинність.

Будь-які апеляції розглядаються Апеляційним органом - постійним трибуналом, заснованим у рамках Уругвайського раунду. Засідання Апеляційного органу можуть тривати не більше 60 днів. Якщо Апеляційний орган вважає, що він не може представити доповідь протягом 60 днів, він письмово повідомляє ОРС про причини затримки, а також про приблизний термін подання своєї доповіді; при цьому термін не повинен перевищувати 90 днів.

Доповідь Апеляційного органу приймається Органом з вирішення спорів і безумовно визнається сторонами спору, якщо тільки протягом 30 днів після її поширення ОРС на основі консенсусу не відхилить доповідь АТ.

Період між датою заснування групи експертів і датою розгляду в ОРС доповіді групи експертів або Апеляційного органу з метою її прийняття, як правило, не повинен перевищувати дев'яти місяців, якщо доповідь групи експертів не оскаржено, або 12 місяців, якщо цю доповідь оскаржено.

Негайне дотримання рекомендацій і рішень ОРС є важливим для забезпечення ефективного врегулювання спорів в інтересах усіх членів. На засіданні ОРС, що проводиться протягом 30 днів після дати прийняття доповіді третейської групи або Апеляційного органу, зацікавлений член СОТ інформує про свої наміри щодо виконання рекомендацій і рішень ОРС. Якщо практично неможливо негайно врахувати рекомендації та рішення, то зацікавлена країна повинна мати у своєму розпорядженні розумний термін, щоб зробити це.

Для забезпечення виконання рішень і рекомендацій ОРС країни мають право вдаватися до такого засобу, як призупинення дії поступок (захід у відповідь).

Угоди СОТ передбачають певні вимоги та повноваження органів, задіяних у процедурі врегулювання спорів.

Орган з вирішення спорів уповноважений створювати третейські групи, ухвалювати звіти третейських груп і Апеляційного органу, контролювати виконання рішень і рекомендацій, дозволяти призупинення дії поступок та інших зобов'язань за угодами СОТ. Він інформує відповідні Ради та Комітети СОТ про хід своєї роботи. Орган з вирішення спорів працює за участю всіх членів СОТ. Він проводить свої засідання в міру необхідності для виконання покладених на нього функцій.

Третейські групи формуються з висококваліфікованих фахівців урядових і неурядових організацій, які беруть участь у роботі груп в особистій якості, тобто не можуть представляти урядові або будь-які інші організації. Під час розгляду спорів громадяни країн - учасників спору не входять до третейської групи, за винятком випадків, коли сторони спору не домовилися інакше. Третейська група зазвичай складається з трьох учасників, якщо тільки протягом 10 днів з моменту її створення сторони спору не досягнуть угоди про

формування третейської групи у складі п'яти осіб. Якщо протягом 20 днів з моменту заснування третейської групи сторони не досягли згоди про персональний склад третейської групи, Генеральний директор СОТ сам визначає її склад відповідно до встановленої процедури.

Наради третейської групи проходять конфіденційно. Функції третейських груп полягають у наданні допомоги ОРС у виконанні його обов'язків. Їм слід об'єктивно оцінити фактичні обставини справи, застосовність положень багатосторонніх угод. Третейським групам наказано регулярно консультуватися зі сторонами спору і надавати їм можливості для вироблення взаємовигідного рішення.

Постійний Апеляційний орган засновується Органом з вирішення спорів. Він складається з семи членів, з яких троє займаються розглядом будь-якої конкретної справи. Особи, що входять до АТ, беруть участь у розгляді в порядку ротації. Апеляційний орган складається з визнаних фахівців, які довели свою компетентність у сфері права, міжнародної торгівлі та в загальних питаннях, що входять у сферу угод СОТ. Вони не повинні бути службовцями будь-якого уряду. Склад Апеляційного органу повинен широко відображати членський склад СОТ.

Апеляційний орган розглядає скарги, що стосуються справ, представлених на розгляд третейських груп. Розгляд в АТ є конфіденційним. Доповіді Апеляційного органу складаються без участі сторін спору виходячи з поданої інформації та зроблених заяв. Орган з апеляції не виносить рішень, а подає доповіді в ОРС з метою їх затвердження. Якщо третейська група або Апеляційний орган дійшли висновку, що будь-який захід національного рівня регулювання не відповідає певним статтям угод СОТ, вони рекомендують країнам-порушникам привести цей захід у відповідність до цієї угоди. На додаток до своїх рекомендацій третейська група або Апеляційний орган можуть запропонувати зацікавленій країні способи виконання рекомендацій.

Беручи до уваги все вищезазначене, проведення аналізу торговельних наслідків “у разі відсутності втручання” (або гіпотетичного), тобто визначення

обсягів торгівлі за умови приведення оскаржуваного заходу у відповідність, стало стандартною процедурою в рамках арбітражних розслідувань за ст. 22.6 ДДУ. Складається враження, що аналіз торговельних наслідків відіграє другорядну роль у спорах, пов'язаних із забороненими субсидіями, де застосовують спеціальний мандат за ст. 4.10 і 4.11 ССК. Сучасному арбітражу, який вважає розрахунок торговельних наслідків еталоном для порівняння, вдалося позбутися складної проблеми, яка полягає у визначенні достовірного значення еластичності, необхідного для аналізу часткової рівноваги.

Теоретичний підхід щодо визначення допустимих ДРС меж контрзаходів виходить із тлумачення К. Бегвела та Р. Стайгера принципу взаємності СОТ в умовах режиму найбільшого сприяння. За участю великих країн, які можуть впливати на умови торгівлі (а відтак і на світові ціни), взаємність (принцип взаємності) може бути представлена через нівілювання важливого зовнішнього чинника, що виникає, коли застосування торговельного заходу в односторонньому порядку призводить до перерозподілу доходу від торговельного партнера до іншого. Принцип РНБ, закладений у СОТ, забезпечує, щоб зовнішні наслідки, пов'язані з торговельною інтервенцією (втручання у сферу торгівлі), переходили лише через світові ціни. Таким чином, обидва принципи діють спільно та узгоджено для досягнення вигод ефективної торговельної політики з багатосторонньої торговельної системи. Таким чином, вигоди не можуть спричинити серйозніших порушень у торгівлі, ніж, якби кожна держава керувалася тільки внутрішніми політико-економічними міркуваннями [3].

Накопичений на сьогодні досвід підтвердив, що кількісний економічний аналіз не може визначити кінцеві результати спірного розгляду. Його застосування може поза всяким сумнівом допомогти донести правову аргументацію сторін спору. Кількісний аналіз допомагає уникнути хибного тлумачення, коли економічна раціональність має менш очевидний характер, хоча відповідає суті та напряду правової аргументації. Проте, економічному аналізу буде завжди відведена допоміжна роль у процедурі торговельного

розгляду. Як було зазначено вище, кількісний аналіз часто стикається з неминучими методологічними труднощами та існуванням різних підходів оцінки, які мають рівний ступінь достовірності, але призводять до різних результатів. Незважаючи на те, що методики аналізу і використовувані показники будуть надалі вдосконалюватися і коригуватися, допоміжна роль економічного аналізу в системі вирішення спорів СОТ залишиться незмінною, навіть якщо методики підрахунку застосовуватимуться більш інтенсивно третейськими групами та апеляційним органом. Загалом можна спостерігати незначний прогрес застосування кількісного аналізу в процедурах вирішення торговельних спорів СОТ. Однією з причин ширшого застосування економічного аналізу в майбутньому, як видається, полягає в тому, що справи стануть дедалі складнішими і будуть пов'язані з безліччю фактів. Водночас, у рамках певних правових положень СОТ, можливо, знадобиться кількісний аналіз, де дотепер його не було використано. Таким чином, якщо розглядати кількісний аналіз як додатковий інструмент для глибшого й точнішого розуміння та вивчення торговельної політики, її впливу на торгівлю, впливу імпорту на національний імпорт, то немає жодних підстав сумніватися, що кількісний аналіз зможе зробити істотний внесок в ефективне функціонування системи вирішення спорів СОТ.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ

2.1. Система регулювання діяльності України в СОТ

Протягом багатьох десятиліть міжнародне право залишається єдиним головним ефективним регулятором практично всіх міжнародних торговельних відносин. У найближчому майбутньому, на наш погляд, їхнє подальше виникнення, розвиток, зміна, припинення будуть пов'язані зі Світовою організацією торгівлі (далі - СОТ), яку створювали як універсальну міжнародну структуру, яка узагальнює, систематизує, створює систему міжнародної торгівлі та сприяє глобалізації сучасного суспільства.

Держава, яка вступає до Світової організації торгівлі, приєднується до існуючих угод, перебирає на себе систему зобов'язань за правом СОТ, що, своєю чергою, позбавляє необхідності укладати з іншими державами-учасниками торговельні договори. І це, безсумнівно, є великою перевагою, оскільки з року в рік кількість країн - учасниць СОТ стрімко зростає.

Створення СОТ було необхідним для ефективного вибудовування системи правового регулювання міжнародних торговельних відносин у рамках світової економіки. ГАТТ вимагало доопрацювання в частині, що стосується, наприклад, розширення сфери дії ринкової економіки, залучення у світову торгівлю нових країн (тобто забезпечення відкритості), розвитку нових технологій (зокрема з використанням можливостей мережі Інтернет).

Нині Світова організація торгівлі посідає центральне місце і у світовій економіці, і в міжнародних відносинах. Процес глобалізації охоплює все нові сфери співробітництва держав, норми СОТ стали нормами практично всього світового співтовариства.

З моменту виникнення Світова організація торгівлі стала таким собі форумом для угод між країнами-учасниками про відкриття інноваційних ринків, надання якісних фінансових послуг. У рамках СОТ було сформовано Органи вирішення спорів (далі - ОРС СОТ), які вже позитивно зарекомендували себе. І хоч ці рішення мають поки що рекомендаційний

характер, вони створюють широкий плацдарм прецедентів і нових варіантів виходів із конфліктних ситуацій. Процедура вирішення спорів між конфліктуючими сторонами (країнами - учасниками СОТ) сприяє досягненню згоди, взаємоприйнятному з'ясуванню, тлумаченню, роз'ясненню існуючих норм під час переговорів. Створено і діють Уповноважені органи Світової організації торгівлі, які контролюють виконання країнами-учасниками угод, досягнутих за весь час існування ГАТТ і СОТ.

Система правових приписів, що склалася в рамках СОТ, вкрай складна, має безліч винятків із правил, а також особливих домовленостей. Організація з'явилася не так давно, вона динамічно розвивається, гнучко підлаштовується під існуючу систему міжнародних відносин, тому особливості права Світової організації торгівлі ще не до кінця вивчені ні у вітчизняній, ні у світовій літературі.

Проблемою всередині СОТ є та обставина, що багато країн-учасниць за міжнародною класифікацією належать до держав, що розвиваються, і їм не завжди вигідні внутрішні умови нормативного поля СОТ. Захищаючи свої інтереси, вони наполягають на пріоритеті національного права над правом СОТ. Є розроблений дослідниками теоретичний варіант виходу з цієї ситуації: встановлення контактів учасників з нечленами СОТ за допомогою укладення двосторонніх індивідуальних угод [4].

Цей спосіб визнано найбільш “демократичним”, оскільки він дає змогу враховувати різницю в рівні економічного розвитку та масштабах економіки між державами - членами СОТ і державами-нечленами.

Право Світової організації торгівлі є складовою частиною міжнародного економічного права. Воно не є закритою правовою системою, засноване на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Навіть регулюючи окрему галузь економічних відносин, право СОТ стосовно міжнародного економічного права є *lex specialis*¹. Ось чому норми і правила СОТ не можуть (*must not* - сувора заборона в міжнародному праві) суперечити загальновизнаним принципам міжнародного права. Однак, на думку

дослідників, багатосторонні угоди СОТ є *lex generalis*² стосовно угод між членами СОТ. І ці двосторонні угоди не можуть суперечити багатостороннім угодам СОТ [4].

Варто сказати про таке: створення Світової організації торгівлі як центру формування і розвитку міжнародного торговельного права було зумовлено тією обставиною, що ГАТТ переставало задовольняти зростаючим інтересам і “апетитам” світової торгівлі. Угоди ГАТТ мали тимчасовий характер, виглядали юридично сумнівними, а відносини, що виникали, практично були незахищеними судовими або іншими уповноваженими органами з вирішення спорів. Імплементация зобов’язань за цими угодами не була обов’язковою для країн-учасниць ГАТТ, що робило організацію практично безглуздою і нестійкою в реальних економічних умовах. Безсумнівно, ГАТТ було привабливим для нових учасників, демократичним щодо введення нових норм... Однак норми “не жили”, не набували реальної сили, оскільки не були нічим забезпечені, а це стало заважати досягненню цілей організації.

“Уругвайський раунд” зіграв свою роль у подоланні кризи ГАТТ, що назрівала. Результатом цього раунду стало не стільки створення Світової організації торгівлі, скільки формування єдиної реальної діючої системи права СОТ, до якої входять договори, угоди, що ґрунтуються на єдиних принципах і доповнюють одна одну. СОТ було доручено стати механізмом, який зміг би забезпечити досягнення цілей організації, зазначених у всіх її нормативно-правових актах.

Новелою в системі міжнародних правових відносин стало запровадження ОРС СОТ, що дають змогу не тільки вирішувати конфлікти, а й у процесі тлумачити і пояснювати країнам - учасницям спорів та іншим країнам сутність права СОТ за допомогою прецедентів. Саме запровадження юридичних методів розв’язання спорів та узгодження інтересів сформувало тверду опору організації.

Світова організація торгівлі перейняла від ГАТТ два засадничі принципи регулювання світової торгівлі: принцип найбільшого сприяння (один із

фундаментальних принципів міжнародного права) і принцип національного регулювання. Для ГАТТ була пріоритетною лише торгівля товарами, а для СОТ великого значення набули міжнародні торговельні відносини, тому країни-учасниці створили всеосяжну систему їх регулювання [4].

Досі існує безліч інтеграційних об'єднань, таких як митні союзи, асоціації вільної торгівлі, в яких створюється свій особливий правопорядок. Виходить так, що торговельна система у світі перебуває, як не парадоксально, під множинним регулюванням. Угода про створення СОТ дозволяє, наприклад, участь в інших інтеграційних об'єднаннях, що суперечить принципу найбільшого сприяння... Все так. Однак насамперед країни - учасниці СОТ двома третинами голосів мають схвалити вступ держави-учасниці СОТ до об'єднання за рамками організації.

Не можна впевнено говорити про те, що створення Світової організації торгівлі дало змогу сформуванню ефективної системи світової торгівлі. Навпаки, перед учасниками міжнародної організації постійно виникають нові проблеми, що потребують нових підходів до вирішення.

Дедалі гостріше й гостріше окреслюються суперечності між більш і менш розвиненими, більш і менш багатими країнами. Найчастіше більш розвинені країни виступають на світовому торговельному ринку як постачальники і виробники, а ті, що розвиваються, - як покупці. Тому виходить, що свобода доступу на ринки виявляється більш вигідною для розвинених країн. З іншого боку, країни, що розвиваються, - учасниці СОТ часто мають переваги для виробництва та продажу, приміром, у фармації це виробництво дженериків³, які ускладнюють країнам з більш розвиненою економікою пошук ринків збуту дорожчих оригінальних ліків.

Розвинені країни часто встановлюють загороджувальні мита для сировини та сільськогосподарської продукції, а вони становлять основну статтю експорту країн, що розвиваються. Зіткнення інтересів дедалі частіше й частіше відбувається у сферах праці, захисту довкілля, інтелектуальної власності. Розвинені країни наполегливо наполягають на єдиних для всіх

стандартах. А це загибель для країн, що розвиваються, оскільки їхні товари на ринку стають неконкурентоспроможними.

Норми права Світової організації торгівлі передбачають наявність єдиної стрункої системи. При цьому вони містять настільки різноманітні елементи, що складаються в кращому разі в “мозаїку”. Відсутність системи і безліч джерел права СОТ створюють проблеми правозастосування для країн-учасниць та Органів вирішення спорів.

Існує ще одна вагома проблема: держава, яка вступає до Світової організації торгівлі, зобов’язана прийняти на себе всі наявні зобов’язання, тобто весь пакет документів СОТ. Виходить, що у “новобранця” немає права вибору, яке, безумовно, є в договірному праві.

Зобов’язання за правом СОТ мають дуалістичний характер, оскільки включаються і до багатосторонніх угод як колективні зобов’язання, і до двосторонніх як розвиток багатосторонніх угод. Зазвичай їхній матеріальний зміст або не змінюється, або змінюється в рамках права СОТ.

Для регламентації та організації діяльності СОТ Міністерська конференція організовує і заснувала (2.1):

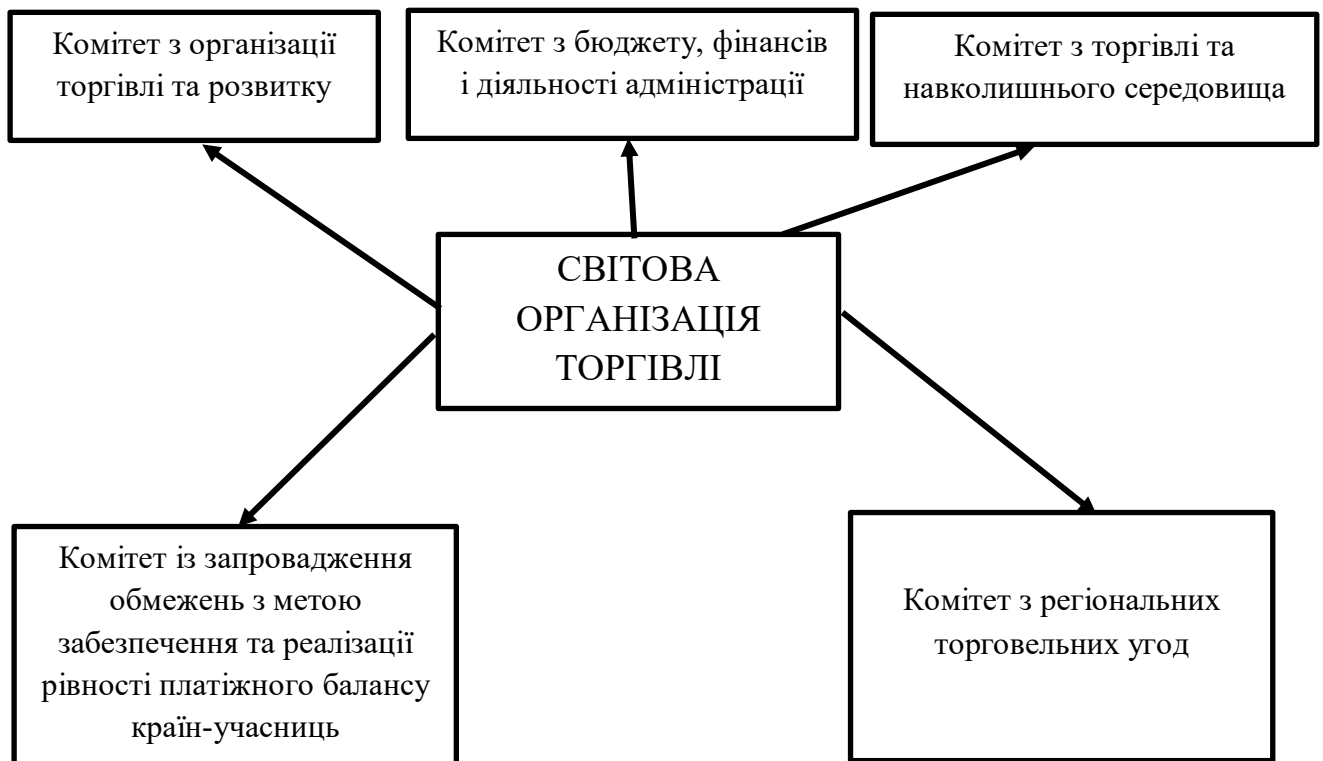

Рис. 2.1. Структура Світової організації торгівлі*

**Джерело: [35, с. 44]*

Право Світової організації торгівлі динамічне, воно постійно перебуває в розвитку, який можна простежити за трьома основними напрямками: через укладення нових договорів між країнами - учасниками СОТ (договірний шлях), через прецеденти ОРС СОТ, а також через юриспруденцію органів вирішення спорів [4].

Ще одна функція Міністерської конференції - це призначення генерального директора організації. Генеральним директором 1 вересня 2005 р. було обрано Паскаля Ламі, який раніше працював комісаром ЄС із торгівлі. Після закінчення чотирьох років його знову призначили ще на чотири роки у вересні 2009 року. Згідно зі статтею 6 Марракешської угоди "Про створення СОТ", конференція призначає на посаду Генерального директора, а також затверджує його повноваження, обов'язки і термін служби.

В адміністративному підпорядкуванні Міністерської конференції СОТ перебуває Генеральна рада, яка виконує поточну роботу і збирається на засідання кілька разів на рік у штаб-квартирі СОТ у Женеві у складі всіх представників країн-членів СОТ (зазвичай збираються послы і керівники делегацій країн-учасниць). У підпорядкуванні Генеральної ради два спеціальних органи: з проведення аналізу торговельної політики СОТ і з урегулювання спорів. Крім цього, Генеральній раді підпорядковані комітети з обмежень, пов'язаних із торговельним балансом; торгівлі та розвитку; з адміністративних питань; з фінансів і бюджету. Генеральна рада делегує свої повноваження трьом радам, що перебувають на нижчому рівні управління СОТ: Раді з торгівлі послугами, Раді з торгівлі товарами та Раді з торговельних питань у правах інтелектуальної власності.

Рада з торгівлі товарами здійснює керівництво діяльністю підпорядкованих спеціалізованих комітетів, до функцій яких входять моніторинг і контроль за дотриманням правил СОТ і виконанням положень ГАТТ-1994 у галузі торгівлі товарами.

Рада з торгівлі послугами контролює виконання положень Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС). До її складу входять Робоча група з професійних послуг і Комітет з торгівлі фінансовими послугами.

Рада з торговельних питань у правах інтелектуальної власності, окрім контролю за виконанням відповідного положення (ТРИПС), виконує функції запобігання появі конфліктів, що пов'язані з міжнародною організацією торгівлі підробленими та контрафактними товарами. Робочі групи та спеціалізовані комітети розв'язують питання процедур приєднання до СОТ, захисту довкілля, проблеми країн, що розвиваються, та регіональні торговельні аспекти.

У Женеві базується Секретаріат СОТ, який має близько 500 співробітників. Секретаріат очолює генеральний директор. Самостійно Секретаріат СОТ не ухвалює рішень, у зв'язку з тим, що ця функція лягає на країни-учасниці. Головне завдання Секретаріату - забезпечення технічної підтримки Міністерській конференції, а також різним комітетам і радам. Додаткова функція - проведення аналізу світової торгівлі, надання технічної допомоги всім країнам, що розвиваються, і роз'яснення положень СОТ громадськості та ЗМІ. Секретаріат також розв'язує питання надання правової допомоги у вирішенні спорів країн-учасниць і проводить консультації урядів країн, які бажають стати учасниками СОТ.

Застосовувані офіційні робочі мови в СОТ - це іспанська, англійська та французька. Між проведенням сесій Міністерських конференцій СОТ у міру необхідності (7-12 разів на рік) для розв'язання процедурних і поточних питань збирається Генеральна рада, яка складається з представників країн-учасниць торговельної організації. Додатково Генрада повністю адмініструє діяльність Органу з огляду торговельної політики та Органу з вирішення спорів. Згідно з "Угодою про заснування СОТ", країнами-засновниками (учасниками) організації стали всі договірні сторони, колишні учасники ГАТТ, які надали списки своїх зобов'язань за товарами та послугами і ратифікували пакет ухвалених угод Уругвайського раунду переговорів.

Сьогодні у світі склалася напружена обстановка, яка вплинула на взаємини членів СОТ, зокрема США, країн Євросоюзу та Росії. Варто зауважити, що запроваджуючи санкції проти РФ, наші опоненти навіть не постаралися обґрунтувати їх з погляду норм СОТ - статті XX ГАТТ 1994 [5]. Зате впевнено послалися на власні нормативні акти, які не є джерелами міжнародного права [6]. У США, наприклад, у законодавстві прямо закріплено примат внутрішніх законів над нормами СОТ.

Сьогодні ці принципи кожна країна-опонент трактує індивідуально на свою користь, унаслідок чого відбувається зловживання правом. Із цього можна зробити висновок про порушення базових принципів СОТ. Важливо пам'ятати про те, що ця організація, на жаль, майже не має правових механізмів захисту, а рішення ОРС СОТ часто не дотримуються.

Згідно з договірним правом запровадження односторонніх санкцій - це різновид односторонньої відмови від виконання зобов'язання, що сприяє несприятливим наслідкам для сторони, яка застосувала санкції [7]. У деяких випадках навіть можна говорити про договірну дискримінацію, якщо санкції спричиняють перешкоди при укладанні нових контрактів.

2.2. Аналіз співпраці України в СОТ

Членство у СОТ, як і будь-які зміни торговельної політики, принесе для національної економіки переваги та певні втрати. Проте слід уважно зіставити і порівняти очікувані наслідки вступу, детально вивчивши змістовність цих очікувань, щоб дати процесу вступу України до СОТ сукупну загальну оцінку з урахуванням всіх факторів. Отже, втратами від вступу України до СОТ можна назвати:

1. Зменшення виробництва в коротко-строковому періоді через зростання міжнародної конкуренції.

Внаслідок лібералізації торгівлі при вступі до СОТ вітчизняним

виробництвам, які не здатні конкурувати у новому середовищі, довелося пристосовуватися до нових умов (перепідготовка трудових ресурсів, соціальна допомога безробітним тощо). У надзвичайних випадках де яким з них, можливо, доведеться закрити певні виробництва або зовсім залишити ринок. Імпорт почав витісняти вітчизняні товари. Проблема пристосування виробників до існування в умовах вільної торгівлі вирішувалася в СОТ декількома шляхами. По-перше, лібералізація в рамках СОТ проводилася шляхом переговорів, і коли країни відчують, що певні зміни наявних інструментів захисту не є прийнятними, вони можуть продовжувати чинити опір вимогам відкриття відповідних секторів своїх ринків. Крім того, лібералізація ринків згідно з досягнутими домовленостями здійснюється поступово, що дає необхідний час на адаптацію. По-друге, угоди дозволяють країнам вживати обмежувальні заходи проти імпорту, котрий завдає особливо великої шкоди вітчизняній економіці, але робити це згідно з чітко визначеними правилами. Отже, правила СОТ дають змогу застосовувати цілий ряд протекціоністських заходів, які встановлюються урядами, а після вступу — шляхом дво- та багатосторонніх переговорів з торговими партнерами. Такий захист підлягає обмеженням щодо інструментів та рівня, проте у таких галузях, як сільське господарство, СОТ передбачає захист досить високого рівня, який сьогодні не характерний для торгівлі товарами (на переговорах зі вступу до СОТ Україна відстоює рівень внутрішньої державної підтримки сільського господарства у сумі 1,38 млрд доларів США на рік) [1]. У всіх країнах світу сільське господарство є захищеною галуззю. Правила СОТ не передбачають скасування субсидування сільського господарства, а лише вимагають уведення максимальної «стелі» для державних субсидій. І що дуже важливо, негативні наслідки вступу до СОТ не є такими, що спричиняються дією зовнішніх факторів, а є результатом неефективної конкурентостимулюючої державної політики. Більше того, проблему конкурентоспроможності українських виробників слід вирішувати незалежно від того, буде Україна членом СОТ чи ні.

2. Скорочення фіскальних надходжень внаслідок зниження імпорتنих тарифів.

Такі втрати зумовлені тим, що перехід вимагає відмови від багатьох інструментів економічної політики, таких як кількісні обмеження (навіть до їх повної заборони) адміністративних чи технічних бар'єрів у торгівлі і пов'язаних із торгівлею субсидій. Правила СОТ виключають певні надто викривлені форми внутрішньої підтримки, захист від імпорту чи експортні субсидії, що виходять за межі певного ліміту. У Світовій організації торгівлі перевага надається такому інструменту захисту, як тариф. Причому тариф має застосовуватися до всіх членів СОТ у режимі «нації найбільшого сприяння» (що означає однакове ставлення до всіх членів СОТ). Варто звернути увагу на те, що згідно з ГАТТ та Статтею XI СОТ, квоти в країнах, які вступають до СОТ, як правило, замінюються тарифами, і така заміна розширює податкову базу та дає змогу державі підвищити здатність отримувати доходи. Необхідно зазначити, що ставка тарифу, на якому Україна зв'язує свої зобов'язання, - 5,66 %.

Скорочення надходжень до бюджету внаслідок зниження імпорتنих тарифних ставок не відбудеться навіть у короткостроковому періоді через те, що зі вступом до СОТ буде ліквідовано більшість пільг для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які існують сьогодні (за даними Міністерства фінансів, за винятком енергоресурсів, а також з урахуванням пільг при імпорті товарів в Україну і договорів України про вільну торгівлю, сьогодні ввізним митом обкладається лише 25 % імпорту в Україну) [6]. Отже, зниження тарифів створюватиме великих бюджетних проблем для України, тому що протягом останнього десятиліття вони не були основним джерелом наповнення державного бюджету. Крім того, разом зі вступом України до СОТ відбувається значне збільшення обсягів імпорту.

А в середньо строковій перспективі загальне стимулювання економіки, якому сприятиме членство у СОТ, буде справляти масштабний ефект на доходи бюджету. Зменшення рівня ввізного мита на всі види продукції, яке

імпортується в Україну, позитивним чином впливає на конкурентоспроможність підприємств, що використовують імпортні комплектуючі, і взагалі дасть змогу збільшити асортимент продукції на ринку України, від чого найбільше виграють споживачі. Водночас варто пам'ятати, що чистий економічний добробут збільшується на світовому рівні, коли всі країни спільно зменшують тарифи, квоти чи експортні субсидії.

3. Обмеження незалежності при проведенні торговельної політики.

Членство в СОТ накладає не тільки деякі обмеження на використання певних інструментів економічної політики, а й вимагає створення таких процедур та інституцій, які б забезпечували дотримання правил та норм СОТ. Зобов'язанням, що випливає з членства у СОТ та часто на практиці стає основним тягарем для країни-члена, є повідомлення про законодавство, політику та процедури, що стосуються торгівлі. Це зобов'язання має на меті забезпечення додаткової прозорості системи державного управління. Кожна країна має направляти до СОТ всі законодавчі та регулятивні акти, а також усю інформацію, що стосується змін торговельної політики впровадження нових норм та правил і зміни чинних тощо. Ця інформація автоматично передається всім членам СОТ, саме тому всі вони постійно поінформовані про стан та зміни торговельної політики в кожній країні.

Перевагами від набуття членства у СОТ є:

1. Отримання прийнятних та недискримінаційних умов для доступу української продукції на іноземні ринки.

Якщо Україна залишатиметься за межами СОТ, її торговельні партнери матимуть можливість застосовувати до неї дискримінаційні тарифи як проти країни, яка не входить до СОТ. Так, наприклад, ЄС може в односторонньому порядку змінювати свої тарифні зобов'язання щодо імпорту з України [5]. Саме завдяки членству в СОТ а послаблений такого типу протекціонізм. Членство у СОТ передбачає впровадження режиму «нації найбільшого сприяння» (ННС), що покращить доступ українських виробників до експортних ринків усіх країн - членів СОТ. Лібералізаційні процеси, пов'язані зі вступом України до СОТ,

можуть спричинити глибшу інтеграцію народного господарства України в міжнародний поділ праці, розвиток спеціалізації виробництва згідно з принципом відносної переваги і кращий розподіл праці та капіталу. Важливим фактором є усунення кількісних обмежень у торгівлі. Наприклад, лише завдяки усуненню кількісних обмежень можна збільшити обсяги експорту продукції української металургії до країн ЄС на суму приблизно в 70-90 млн доларів США, а надалі збільшити обсяги експорту продукції чорної металургії до країн ЄС ще принаймні на 150-180 млн доларів США, тобто збільшити загальний обсяг експорту продукції чорної металургії до ЄС практично в 1,4 разу [6]. При цьому на першому етапі після вступу до СОТ Україна користується значними ціновими перевагами, що отримують українські виробники на зовнішніх ринках. Тобто якщо Україна після вступу до СОТ був встановлений перехідний період для доступу імпорту на свої ринки, разом з тим ми отримуємо можливість доступу української продукції на ринки країн - членів СОТ за зниженими тарифами одразу ж після приєднання до цієї організації. Це, безумовно, має викликати нарощування експортного потенціалу країни.

2. Можливість використання міжнародних правил розв'язання торговельних суперечок та захисту національних виробників.

Після вступу до СОТ українські виробники отримають можливість захисту своїх інтересів відповідно до процедури розгляду торгових суперечок СОТ. Таким чином, Україна буде захищена від свавілля її торговельних партнерів, що має велике значення, наприклад у світлі рішення ЄС про введення імпортних квот на українське зерно. Механізм урегулювання суперечок СОТ надає унікально справедливую, доступну та ефективну можливість захищати свої інтереси кожній країні - члену СОТ незалежно від її розміру та рівня доходу. Таким чином, членство у СОТ гарантуватиме Україні статус країни з ринковою економікою в антидемпінгових розслідуваннях. З 1992 р. проти української продукції було розпочато більше 150 антидемпінгових, спеціальних та антисубсидійних розслідувань, що у

вартісному вимірі становить майже 16 млрд доларів США (при цьому ледь частка цієї продукції припадає на гірничо-металургійний комплекс України).

3. Посилення стимулів внутрішніх економічних реформ.

Вступ до СОТ та імплементацію вимог і норм цієї організації потрібно розглядати як складову частину економічної реформи в загальнонаціональних масштабах. Не в останню чергу складність вступу України до СОТ викликана тим, що процес приєднання пов'язаний із процесом реформ. І, на думку багатьох економістів, однією з найбільших вигід, яку країни отримують від вступу до СОТ у короткостроковому періоді, насправді є саме реформа, яка здійснюється в процесі приєднання. Врешті-решт, членство в СОТ може розглядатися як міжнародне визнання того факту, що національне регулятивне середовище та політика базуються на міжнародно визнаних нормах та правилах. Отже, швидкість процесу приєднання до СОТ визначається темпами реформи.

4. Зростання обсягів прямих іноземних інвестицій.

Прозора та продумана торговельна політика вступу до СОТ може бути стимулом для залучення прямих іноземних інвестицій у вітчизняні галузі промисловості, оскільки в такому випадку інвестори зможуть довіряти стабільності торговельного режиму і не боятися раптових змін [2]. Для України членство в СОТ може розглядатися як міжнародне визнання того факту, що її національне регулятивне середовище та політика базуються на міжнародно визнаних нормах і правилах. Світовий досвід показує, що не лише країни - члени СОТ отримують більший приплив прямих іноземних, але й сам вступ до СОТ зазвичай супроводжується зростанням прямих іноземних інвестицій. Яскравим прикладом є вступ до СОТ після 1995 р. країн Центральної та Східної Європи, який відіграв позитивну роль у розвитку економіки цих країн. Так, прямі іноземні інвестиції в Болгарію зросли наступного після вступу до СОТ року майже в 4 рази, у Словенію - майже в 2 рази [6]. За розрахунками експертів, у рік вступу країни до СОТ іноземні інвестиції збільшуються в середньому на 1,2 % ВВП. Зараз найбільш привабливими для інвесторів є такі

сектори, як оптова торгівля, торгове посередництво, харчова промисловість. Після вступу України до СОТ пройшло збільшення іноземних інвестицій у майже всіх секторах економіки: машинобудуванні, фінансовій діяльності, транспорті і зв'язку, металургії, хімічній та нафтохімічній промисловості, операціях з нерухомістю. Приплив іноземних інвестицій означає прихід у ці сектори сучасних технологій. Сьогодні, коли географічна структура інвестицій значною мірою представлена офшорами (Кіпр, Віргінські острови), вони не приносять нам жодних нових технологій. Раніше іноземні компанії розглядали Україну в своїх стратегіях лише як можливий ринок збуту для свого експорту та з великою пересторогою думають про можливі інвестиції у виробництво. Основні інвестиції приходять в оптову торгівлю, а вітчизняне виробництво залишається застарілим. Це не створює надійної бази для підвищення добробуту населення, а в довгостроковій перспективі завдасть попиту серйозного удару.

Деякі економісти дотримуються більш поміркованої точки зору, яка полягає в тому, що саме обмеженість пропозиції товарів з боку країн-експортерів гальмує розвиток експорту більшою мірою, ніж бар'єри з боку попиту. Таким чином, переваги від членства в СОТ у вигляді покращення доступу до світових ринків для традиційного експорту є обмеженими в результаті дії таких факторів, як залежність від невеликого переліку експортних (сировинних) товарів, чутливість економіки до шоків, недостатність ринково орієнтованих реформ. У такому разі головними перевагами членства в СОТ можуть стати ринково орієнтована економічна політика та позитивні сигнали іноземним інвесторам [4]. Отже, в довгостроковому періоді близько 70% усіх можливих позитивних наслідків членства в СОТ можна віднести до зростання іноземних інвестицій. Іншими важливими факторами є покращення ефективності розподілу ресурсів та розв'язання торговельних суперечок [3].

У результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що переваги від вступу України до Світової організації торгівлі значною мірою перевищують можливі негативні очікування, які здебільшого є результатом

невдалої внутрішньої економічної політики, а не результатом дії зовнішніх факторів. Це ще раз дає змогу пересвідчитися в тому, що головна вимога щодо участі в СОТ - проведення економічної реформи всередині країни - може одночасно бути однією з найбільших переваг від вступу до Світової організації торгівлі.

Вступ України до СОТ розглядається як крок у рамках інтеграції України до Євросоюзу. Економічні умови, які висуває ЄС до своїх майбутніх членів, фактично збігаються з вимогами СОТ. Тому вступ до СОТ - одна з умов, за яких Україна може набути статусу асоційованого члена Євросоюзу, а також є обов'язковою умовою входження України до зони вільної торгівлі з ЄС. Безумовно, вступ України до СОТ є потужним двигуном темпів економічних реформ у країні та допоможе закласти базу для досягнення нашого головного завдання - збільшення темпів економічного зростання. Цей напрям досліджень є перспективним, оскільки вступ України до СОТ - це один із перших етапів на шляху країни до євроінтеграції, що ставить перед Україною і національною економікою багато нових важливих завдань.

2.3. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні

В досліджений нами період українська економіка стикається з багатьма викликами: COVID-19, зростання цін на газ та інші енергоносії та вторгнення росії в Україну призвело до припинення імпорту більшості товарних категорій, оскільки багато підприємств зазнали фізичних втрат, була пошкоджена інфраструктура, а іноземні партнери призупинили співпрацю з Україною через збільшені ризики. У цій ситуації український бізнес повинен був вижити і зробити все можливе, щоб зберегти робочі місця, самі підприємства/галузі і саму країну.

Основними способами відновлення економіки під час війни, у квітні 2022 року, стало зниження податків на імпорт, були надані пільги малому та

середньому бізнесу. Великий бізнес залишився без довгоочікуваних стимулів і повинен справлятися з ситуацією самостійно. Згідно з опитуванням великого бізнесу, було виявлено, які стимули були б цікаві великим гравцям. Запропоновані удосконалення були покликані прискорити зростання української економіки в довоєнний період і можуть бути використані в післявоєнний період.

Запропоновані методи механізму митного тарифу були засновані на порівнянні імпорتنих систем ЄС і України в довоєнний період. Була запропонована модель, яка ґрунтувалася на відстрочення сплати митних зборів, особливо ПДВ, до реалізації продукції, і тільки потім перерахування до бюджету. На думку бізнесу, це дозволило б збільшити обсяг коштів, які будуть інвестовані підприємствами в розвиток бізнесу, а також диверсифікацію ризиків і переорієнтацію у важкі часи.

Аналіз економічних інструментів і стратегій різних країн - це основні моменти для пошуку правильної стратегії відродження економіки України. Особливо цікаві дослідження в руслі реформ, криз, зміни конкретної політики і правил торгівлі між країнами. Аналіз намагався охопити більшість країн, щоб зібрати різний досвід.

Основні індикатори розвитку зовнішньої торгівлі за 2018-2022 рр. представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Індикатори розвитку зовнішньої торгівлі за 2018-2022 рр.

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2022 до 2017 рр.
Обсяг експорту, млн. дол. США	80941,8	62125,7	80895,8	74832,3	64106,8	36900	-44041,8
Темп приросту, % до поперед- нього року	30,3	-	-0,06	-7,5	-14,3	-67,7	-98
Обсяг імпорту, млн. дол. США	87232,4	65754,1	89774,6	83346,5	60750,6	44000,6	-43231,8
Темп приросту, % до поперед- нього року	32,7	-	2,9	-7,2	-27,1	-78,6	-111,3
Баланс	-6290,6	-3628,4	-8878,8	-8514,2	3356,2	-7100,6	-810

зовнішньої торгівлі, млн.дол. США							
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,93	0,94	0,90	0,90	1,06	0,76	-0,17

Джерело: [26, с. 87]

Регулювання експортних та імпорتنих операцій в Україні вже більше двох десятиріч здійснюється Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 19.02.1992 р. № 2139-XII [5]. Україна має зовнішньоекономічні відносини з багатьма країнами світу і розвиває їх. Так, згідно з даними СОТ в 2021 р. на Україну припадало 0,34% всього світового експорту товарів і 0,41% імпорту. У світовому експорті послуг Україні належить всього лише 0,42% і в імпорті - 0,35%.

З 2018 по 2020 рр. обсяги імпорту товарів і послуг в Україну перевищували обсяги експорту, в результаті чого сальдо зовнішньої торгівлі було негативним: мінімальне його значення зафіксовано в 2018 р. (3628,4 млн. дол.), максимальне-у 2019 р. (8878,8 млн. дол.). Вперше за багато років в 2021 р. експорт перевищив імпорт, і позитивне сальдо зовнішньої торгівлі склало 3356,2 млн. дол.

Піком зростання експорту та імпорту за досліджуваний період був 2018 р. - експорт зріс на 30,3%, імпорт - на 32,7%. Максимальне падіння двох показників було в 2021 р. - експорт знизився до 85,7% в порівнянні з 2020 р., а імпорт-до 72,9%. Зменшення обсягів експорту та імпорту продукції починаючи з 2020 року відбулося під впливом пандемії, яка і досі не поборена. Окрім 2021 року баланс зовнішньої торгівлі був від'ємним, найбільше його негативне значення в 2019 році, а єдиний позитивним баланс був у 2021 році. В результаті війни в Україні в 2022 р. обсяг експорту скоротився на 67.7%, а імпорту - на 78.6%. Коефіцієнт покриття імпорту експортом досягає максимального значення в 2021 році – 1,06, в той період імпорт максимально знизився. Мінімальний показник коефіцієнту в військовий 2022 рік – 0,76.

З погляду виявлення позитивних сторін приєднання України до Організації представляє інтерес спільний аналітичний проєкт ЄС та Програми розвитку ООН (UNDP), у щорічних доповідях якого детально аналізуються тенденції розвитку міжнародних економічних зв'язків України. Відповідно до доповіді "One year of Ukraine membership in WTO", основна роль у погіршенні зовнішньоекономічних показників України відводиться наслідкам світової фінансової кризи, тоді як сам вступ країни до СОТ розцінюється як сприятливий для економіки крок.

Динаміка експорту та імпорту в Україні в 2018-2022 рр. наведена на рис. 2.1.

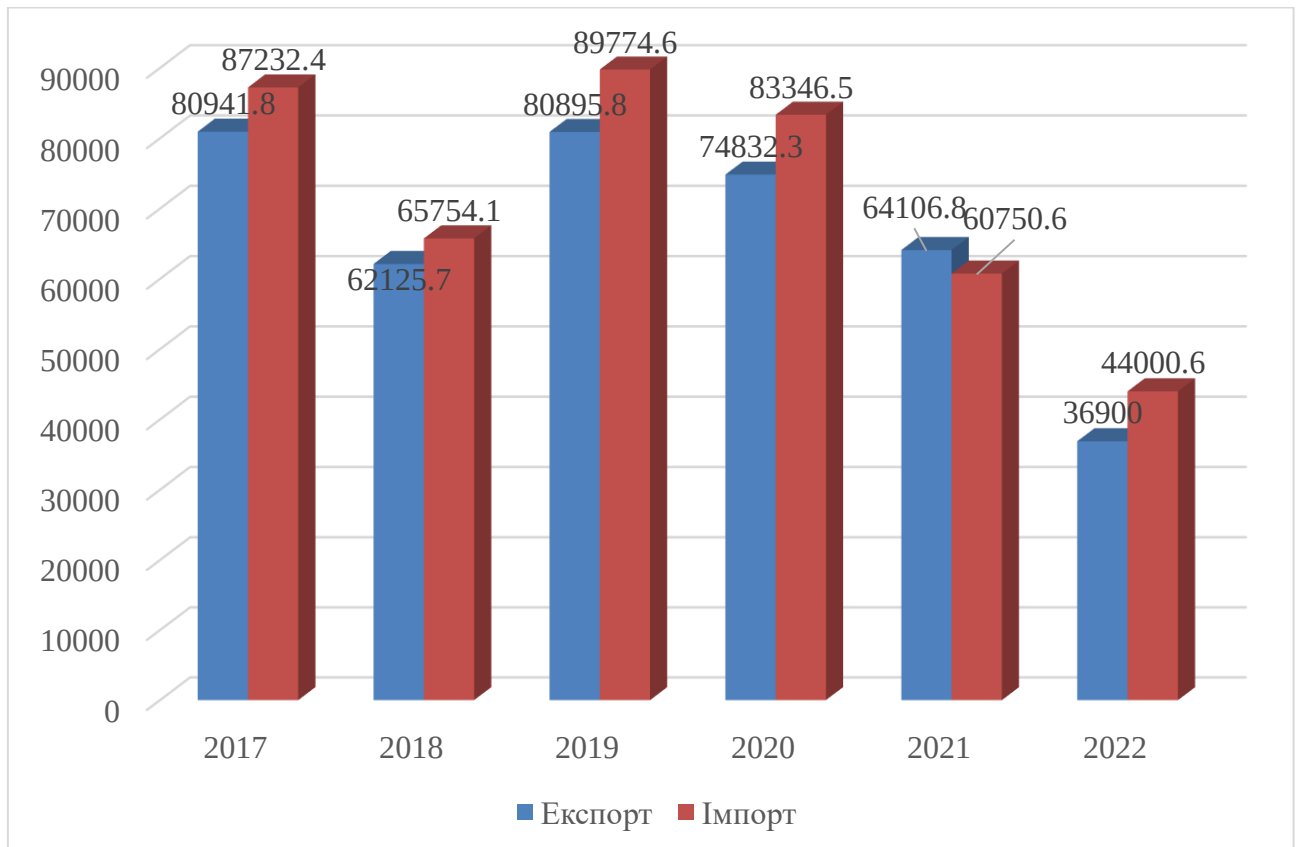

Рис. 2.1. Динаміка експорту та імпорту в Україні в 2018-2022 рр. *

*Власна розробка**

За 2022 р. експорт між Україною та іншими країнами зазнав суттєвих змін. Лідером-експортером стала Польща - 15,4% (5,6 млрд дол. США), Китай - 5,3%, Італія, Індія, Єгипет - 1,3 % (рис. 2.2). Це перший рік, коли фізичні обсяги експорту такі важливі – через війну і блокаду портів на перший план в торгівлі

вийшла логістика. Так, вартість експорту 2022 року на 35% менша, ніж в 2021. А фізичні обсяги скоротилися на 38,4%. Але результати, як для умов воєнного часу - позитивні. лідером по грошах (і по обсягу) є кукурудза. Експорт цієї товарної групи склав 24,99 млн тонн, вартістю 5,94 млрд доларів. Хоч і на 1%, але це більше, ніж у 2021 році. Що на фоні усіх показників є сенсацією.

Олія соняшникова займає друге місце за вартістю експорту: 5,46 млрд доларів. Скорочення у порівнянні з 2021 роком у грошах -14,4%, а в обсягах - 16,3% (4,29 млн тонн). Водночас треба взяти до уваги, що в ТОП-10 пробилось насіння соняшнику. Україна експортувала 2,7 млн тонн цієї продукції вартістю 1,255 млрд доларів. Це в 33 (тридцять три) рази більше, ніж минулого року.

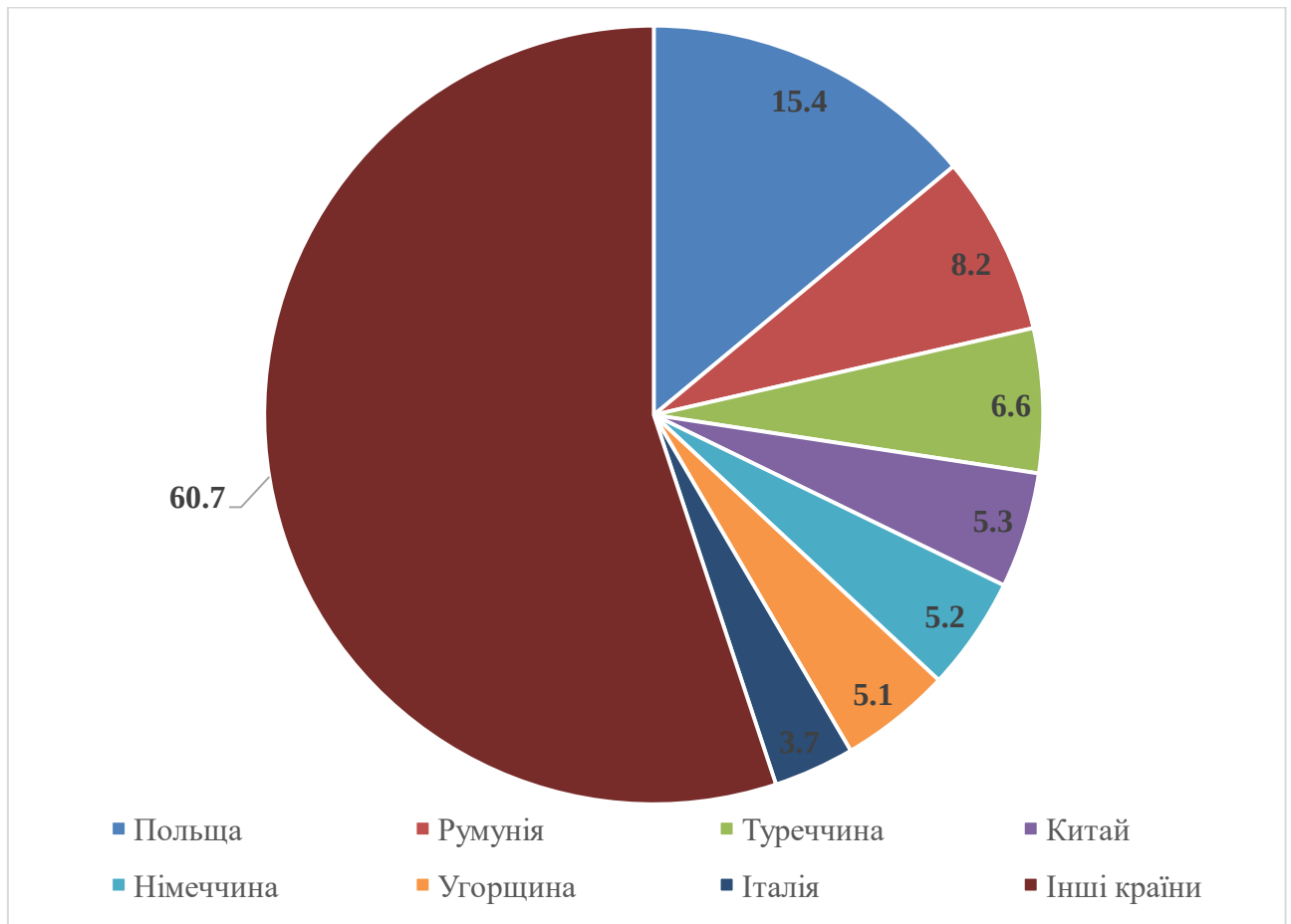

Рис. 2.2. Країни-експортери України в 2022 р*

*Власна розробка**

Протягом 2017-2021 рр. В структурі експорту переважали недорогоцінні метали та вироби з них (28,3% від загального обсягу експорту); продукти рослинного походження (16,2%); мінеральні продукти (11,3%); машини,

обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (10,5%). В Україні під час війни відбулися значні зміни в товарній структурі експорту: кукурудза 12,9%, олія соняшникова - 12,1%, руди і концентрати залізні - 7,5%, пшениця - 5,3% (рис. 2.3).

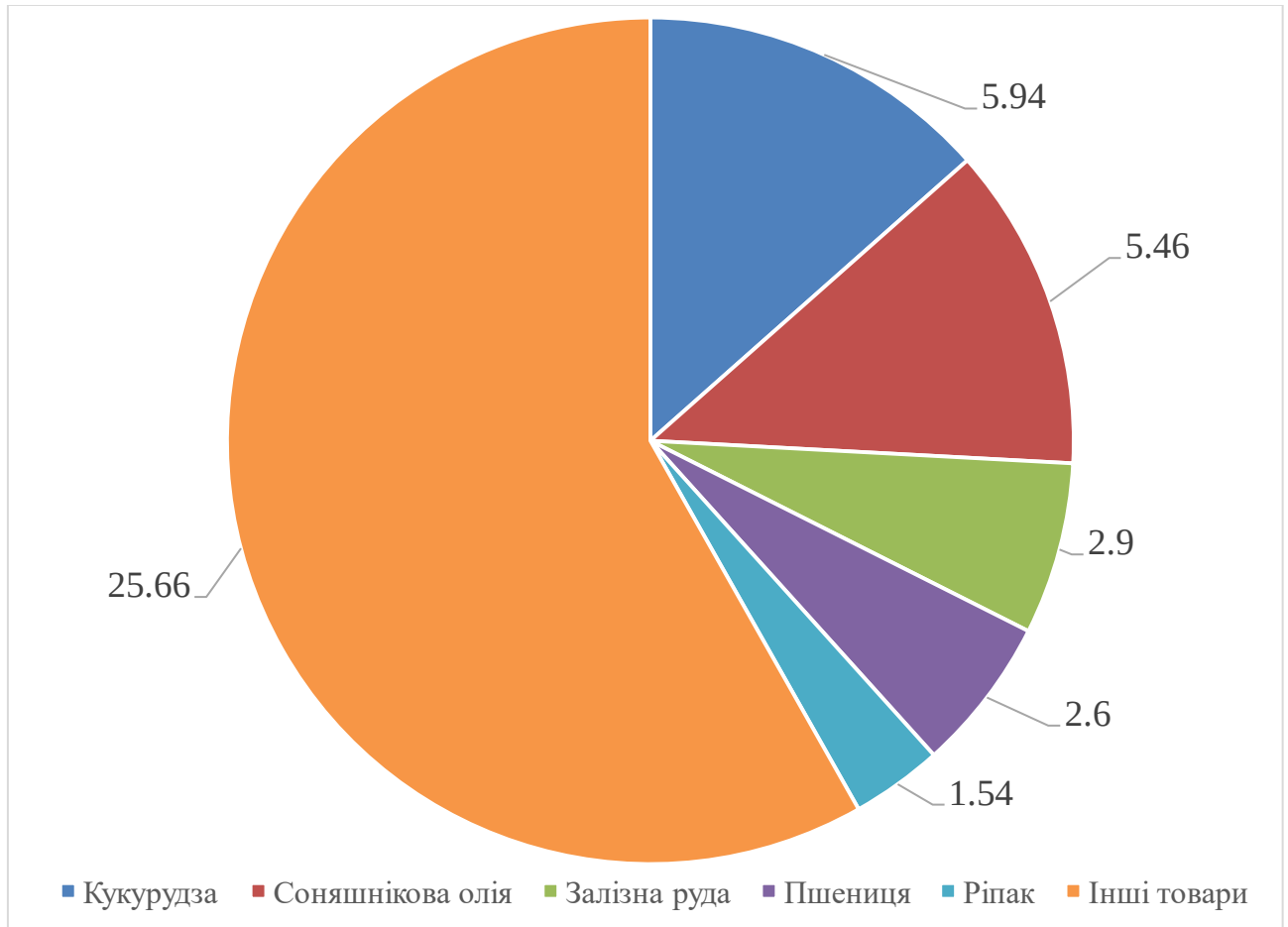

Рис. 2.3. Товарна структура експорту України в 2022 р. *

*Власна розробка**

Обсяги імпорту та склад країн-імпортерів в 2022 р. зазнали не таких значних змін як експорту. Основними країнами-імпортерами України є Китай (15%), Польща (9,9%), Німеччина (8,3%), Туреччина (5,2%), США (4,2%) У структурі імпорту в 2018-2021 рр. превалювали мінеральні продукти (29,6% від загального обсягу імпорту); машини, обладнання, механізми, електротехнічне обладнання (16%), продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості (12,5%), недорогоцінні метали та вироби з них (6,1%). Товарна структура імпорту України в 2022 р. наведена на рис. 2.4.

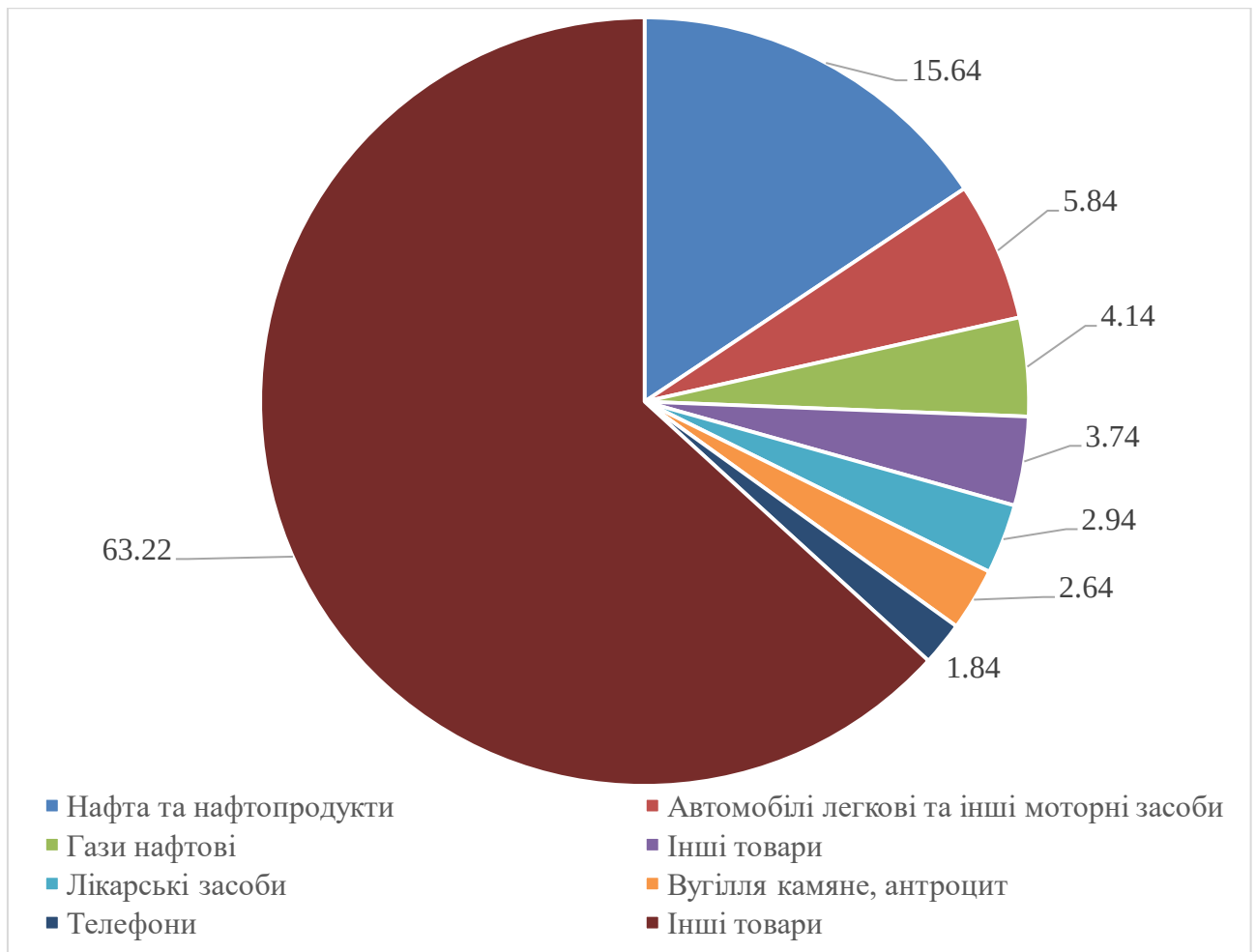

Рис. 2.4. Товарна структура імпорту Україна в 2022 р. *

*Власна розробка**

Аналізуючи вищевказані дослідження, бачимо, що були проаналізовані майже всі країни, організації та процеси, але не в контексті України. У післявоєнний період Україна повинна створити свій власний унікальний інструмент, заснований на досвіді розвинених і країн, що розвиваються, який сприятиме швидкому розвитку економіки.

Задля підтримання постійних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна офіційно затвердить Угоду про партнерство і співробітництво, втілення якої стане першою стадією просування до повного її членства у даному союзі. На підставі згаданої постанови 2010 року ухвалено Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», у ст. 11. якого вказується, що одним із положенням зовнішньої політики є: «забезпечення

інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [3].

Зазначимо фактори, які сприятимуть ефективному розвитку міжнародної торгівлі України:

- брак технічних бар'єрів для експорту продукції до країн ЄС та підвищення експорт-них квот для безмитного постачання продукції на ринки ЄС;
- результативний метод представництва міжнародних інтересів України в світі;
- інформаційна допомога експортерів для більшої обізнаності підприємців про фінансові можливості;
- підвищення ступеня якості транспортної інфраструктури, зниження митної вартості товарів.

Договір про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, загалом її торговельна сторона відносно створення Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, відмінила більшість ввізних мит ЄС, що значно спростило українським підприємствам проводити обмін товарами та послугами з підприємствами та споживачами країн ЄС. Однак лишається ряд товарів, які не застраховані високими митними ставками і тарифними квотами ЄС.

Розглянемо динаміку товарами з Європейським Союзом та рештою світу протягом 2013-2022 років. Упродовж дії поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі Україна - Європейський Союз, стрімкість зростання експорту товарів з України до ЄС були вищими. Протягом 2016-2019 років зростання експорту товарів до решти країн світу (без ЄС) в середньому становило 4,4% щорічно, а без урахування експорту до ЄС - на 7,3%. При цьому експорт до решти країн (без ЄС) станом на 2019 рік все ще залишався на 14,7% або на 4,6 млрд. дол. США меншим у порівнянні з 2013 роком. У 2022 році експорт товарів до решти країн світу (без ЄС) переважав докризовий рівень 2013 року на 21,1% або на 6,6 млрд. дол. США, що досить відстає від темпу зростання експорту до ЄС-27 за цей період (65,3%) (табл. 1).

Імпорт товарів з решти країн світу навпаки відзначається більш високим приростом порівняно з ЄС-27. Впродовж 2016-2019 років імпорт товарів з решти країн світу зростав в середньому на 23,4% щорічно, тоді як з ЄС - на 16,1%. В підсумку, за результатами 2019 року імпорт товарів з решти світу (без росії) перевищував докризовий рівень на 10,3% (+2,8 млрд дол. США), а у 2022 році - на 40,9% (+11 млрд дол. США) (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка торгівлі товарами з ЄС-27, та рештою світу 2013-2021 років*

Показники	Обсяг 2013, млрд. \$	Обсяг 2019, млрд. \$	Обсяг 2022, млрд. \$	Зростання 2019/2013 млрд. \$	Зростання 2019/2013, %	Зростання 2022/2013, млрд. \$	Зростання 2022/2013, %
Експорт товарів							
Загальний експорт товарів	62,3	50,1	68,1	-12,3	-19,7%	5,8	9,3%
Експорт до ЄС-27	16,2	20,1	26,8	3,9	24,0%	10,6	65,3%
Експорт до решти країн (без ЄС-27)	31,3	26,7	37,9	-4,6	-14,7%	6,6	21,1%
Імпорт товарів							
Загальний експорт товарів	75,8	60,8	72,8	-15,0	-19,8%	-3,0	-4,0%
Експорт до ЄС-27	25,9	24,2	28,9	-1,7	-6,5%	3,0	11,7%
Експорт до решти країн (без ЄС-27)	26,8	29,6	37,8	2,8	10,3%	11,0	40,9%

*Власна розробка**

Протягом 2016-2019 років імпорт товарів з решти країн світу (без росії) зростав в середньому на 23,4% щорічно, тоді як з ЄС - на 16,1%. Як наслідок, за результатами 2019 року імпорт товарів з решти світу (без росії) перевищував докризовий рівень на 10,3% (+2,8 млрд дол. США), а у 2021 році - на 40,9% (+11 млрд дол. США)

Міжнародна торгівля важливим чином пов'язана з витратами, зокрема на транспортування і торговельні бар'єри. Для постановлення даного рішення про обсяги виробництва, експорту та імпорту країни порівнюють витрати, які

певним чином пов'язані зі світовою торгівлею, зі збільшенням результативністю певної діяльності.

Таким чином, з огляду проведеного дослідження, робимо такі висновки:

- міжнародна торгівля розвивалась під впливом таких факторів, як міжнародний роз-поділ праці, діяльність ТНК, глобалізація.
- в сьогоденнішніх інтеграційних засадах міжнародна торгівля перетворюється в нову якість, таким чином інформація і досвід стають предметом купівлі продажу.
- на продаж товарів на міжнародному ринку особливо впливають економічні, політичні фактори та надзвичайні обставини.
- створити сприятливі умови кредитування.
- позбутися бездоглядності схем ввозу товарів, для того, щоб забезпечити конкурентність цін на товари і послуги національного виробника.
- інституційного забезпечення політики розвитку зовнішньої торгівлі України.
- зниження імпортозалежності виробництва та ін.

Зважаючи на врахування даних чинників дасть змогу працювати підприємству ефективно.

У світовій практиці, як правило, країни розробляють пропозиції щодо реформування економіки з точки зору створення сприятливих умов для зростання експортного потенціалу.

Вирішення цієї проблеми є ключем до досягнення та реалізації Загальної та проміжних цілей економічної реформи. Найважливішим фактором, що визначає експортний потенціал країни, є наявність в країні порівняльних переваг. Якщо на ранніх етапах на перший план виходили такі фактори виробництва, як земля, праця, капітал, то на сучасному етапі розвитку визначальну роль відіграє здатність країни створювати необхідні умови економічного розвитку, що стимулюють розвиток відсутніх факторів.

Таким чином, треба констатувати, що модель розвитку конкурентоспроможності економіки України під час і після війни буде

успішною, коли вона побудована на перевагах, що визначаються національними детермінантами конкурентоспроможності і адаптованих на впливі зовнішнього середовища.

Перш за все, для відновлення українського експорту та імпорту необхідно завершити бойові дії на території України.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ

3.1. Проблемні питання зовнішньо-торгівельної діяльності України

На сьогодні членство України у СОТ є надзвичайно важливим і водночас відповідальним етапом на шляху до сталого економічного зростання. Економіка України є однією із найбільш експортозалежних у світі. Україна зацікавлена в лібералізації міжнародного торговельного режиму. Усунення бар'єрів для торгівлі сприяє розширенню доступу національних виробників до зовнішніх ринків і збільшенню обсягів експорту. А від успіху експортерів, у свою чергу, залежать робочі місця та добробут мільйонів українців [24].

Приєднання України до Світової організації торгівлі (СОТ) є надзвичайно важливим і водночас відповідальним кроком на шляху до сталого економічного зростання.

В той же час, враховуючи важливість вступу України до СОТ, на наш погляд, слід зробити акцент як на позитивні так і на негативні наслідки членства України в Світовій Організації Торгівлі. Так, до позитивних наслідків вступу в СОТ слід віднести, вступивши до СОТ, Україна отримала значні економічні, політичні та соціальні переваги:

- доступ до міжнародних ринків, скасування щодо країни дискримінації й нетарифних бар'єрів, доступ до багатосторонніх механізмів вирішення суперечок та можливість впливати для захисту національних інтересів на умови регулювання світової торгівлі;
- забезпечення прогнозованого конкурентного і сприятливого інвестиційного середовища;
- СОТ сприяє збереженню миру, запобігає виникненню військових конфліктів завдяки зміцненню міжнародної стабільності;
- інституційні механізми організації, які створені в межах СОТ, дають змогу конструктивно вирішувати виникаючі торговельні суперечки, тим самим це дає вдало вирішувати спірні питання та конфлікти;
- забезпечення однакових можливостей для всіх учасників: діяльність

Світової організації торгівлі ґрунтується на правилах, вироблених і ухвалених усіма країнами-членами, а не на впливі (владі) окремих країн;

- здійснення лібералізації світової торгівлі сприяє зниженню вартості життя (прожиткового мінімуму);

- розвиток міжнародної торгівлі забезпечує споживачам можливість ширшого вибору як за асортиментом, так і за якістю і ціновими параметрами товарів і послуг;

- завдяки правилам сучасної торговельної системи бар'єри у торгівлі поступово знижуються, що зумовлює зростання їх обсягів і, одночасно, доходів держави, виробників і громадян;

- торгівля стимулює економічне зростання та призводить до створення нових робочих місць;

- реалізація основних принципів міжнародної торгівлі робить світову торговельно- економічну систему більш економічно ефективною;

- система міжнародних правил і норм щодо торгівлі й торговельної політики стимулює роботу урядів країн-учасниць, сприяє підвищенню дисципліни і порядку в діяльності державних установ, веде боротьбу з корупцією;

- механізми торговельної системи сприяють формуванню більш широкого погляду урядів на національну торговельну політику, запобігаючи практиці лобіювання та реалізації інтересів вузьких груп людей [1].

- доступ до міжнародного механізму врегулювання торговельних суперечок;

- більш широкий вибір товарів і послуг;

- інтеграцію до міжнародної економіки, створення правових засад для стабільного і передбачуваного ведення бізнесу і міжнародної торгівлі;

- створення сприятливого клімату для іноземних інвестицій;

- збільшення можливостей брати участь у регіональних союзах і об'єднаннях;

- відтворення загрози торгівельно-економічної ізоляції не тільки від країн

Західної та Центральної Європи, а й від країн Східної Європи та Балтії, які нині мають статус країн-членів ЄС;

- уникнення перспективи витіснення з ринку ЄС українських продуктів аналогічно продукцією країн Центральної та Східної Європи після їх вступу до ЄС;

- збільшення надходжень до Державного бюджету за рахунок розширення бази справляння митних платежів, активації зовнішньоторговельного боргу.

- для виробників: отримання полегшеного доступу до світових ринків товарів, послуг, технологій, капіталів; отримання міжнародно визнаних прав для захисту національних економічних інтересів на цих ринках (відповідно до норм і правил СОТ); поживлення виробництва в окремих експортоорієнтованих галузях економіки внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків; зменшення витрат українських експортерів від дискримінаційних заходів; зменшення транспортних витрат внаслідок гарантування свободи транзиту товарів територією країн-членів СОТ та інші.

- для споживачів: розширення асортименту та якості пропонованих товарів та послуг, зниження їхньої ціни; зміни в обсягах і структурі споживання та інші.

- для макроекономічного стану країни: поява вже в короткостроковій перспективі додаткових стимулів для проведення необхідних внутрішніх реформ; створення передумов для захисту конкурентного середовища та боротьби з корупцією; розвиток нових технологій; покращення інвестиційного клімату.

Високу ймовірність переважання позитивних наслідків вступу України до СОТ матимуть харчова та легка промисловість, телекомунікації, туристичні послуги, фондовий ринок, трубопровідний транспорт, страхування, поштовий зв'язок, банківські послуги.

На наш погляд, необхідно виділити негативні наслідки вступу України до СОТ:

- лібералізація торгівлі може спричинити посилення впливу світової

кон'юнктури на економіку країни, що зумовлює підвищення економічних ризиків України у періоди глобальної економічної нестабільності;

- членство України у СОТ вимагає скасування багатьох положень, закріплених у чинних програмах субсидування окремих галузей, які суперечать нормам СОТ;

- вітчизняні виробники в окремих випадках можуть виявитися неготовими до зростання конкуренції через низьку ефективність підприємств;

- скорочення виробництва неконкурентоспроможних вітчизняних підприємств та галузей;

- запровадження правил СОТ у сфері ліцензування, стандартизації та сертифікації потребує суттєвих витрат для розробки та впровадження нових інститутів і механізмів здійснення таких процедур [1].

- для виробників: загострення існуючих внутрішніх економічних проблем; зменшення державної підтримки окремих виробників; неготовність вітчизняних виробників в окремих випадках до жорсткої конкуренції; зменшення прямої підтримки з боку держави для окремих галузей; проблеми реструктуризації, очевидно, чекатимуть й на український аграрний сектор; певне витіснення вітчизняних постачальників авіаційних і, деякою мірою, морських транспортних послуг, можлива криза нездатності національних виробників щодо дотримання міжнародних стандартів;

- загострення проблем низької конкурентоспроможності продукції національного виробництва в умовах неможливості використання вітчизняними виробниками низки пільг. Найбільших втрат зазнали сільськогосподарські підприємства, економічна діяльність яких здійснювалась в пільговому режимі;

- втрата окремими національними виробниками внутрішнього ринку, що призвело до закриття, в першу чергу, тих підприємств, що мали обмежені фінансові ресурси для структурної перебудови;

- поглиблення невідповідності у структурі попиту і пропозиції робочої сили;

- зростання структурного безробіття;

- поглиблення диференціації регіональних ринків праці, внаслідок посилення поляризації регіонів-лідерів та депресивних регіонів [2].

Значним негативом для держави сьогодні є те, що відкривши свій ринок для більшості іноземних товарів, Україна не прийняла документів, необхідних для власного доступу на ринки інших країн, на таких самих умовах. У результаті маємо падіння сальдо торгового балансу, значне перевищення імпорту над експортом.

Аналіз стану євроінтеграційного поступу України, що проведений в нашому матеріалі, дає, на наш погляд, підстави внести окремі рекомендації щодо удосконалення процесу інтеграції до СОТ, а саме:

1. Незважаючи на гостру необхідність прискорення інтеграції, забезпечити об'єктивну оцінку можливих наслідків приєднання України до СОТ.

2. З метою максимального використання переваги членства в СОТ та мінімізації можливих негативних наслідків, в період адаптації, вжити комплексних заходів по забезпеченню конкурентоспроможності національної економіки.

3. Завершити процес внесення змін і доповнень до відповідних законів України щодо виконання критеріїв вступу до СОТ. Створити ефективний механізм моніторингу за відповідністю українського законодавства нормам СОТ.

4. Здійснити всебічний аналіз ефективності використання наявних ресурсів (фінансових, кадрових та інших). Для реформування торговельної політики з метою досягнення критеріїв членства в СОТ.

5. Забезпечити перепідготовку кадрів з питань діяльності СОТ, які відстоюватимуть інтереси держави.

6. Вивчити можливості більш широкого залучення іноземної технічної допомоги для вирішення питань підготовки фахівців у сфері діяльності СОТ.

Закономірне приєднання України до СОТ було результатом концентрації величезних політичних зусиль і глибокого усвідомлення можливостей, які

впливають з інтеграції в світову торговельну систему. Попри численну, доволі часто обґрунтовану критику про поспішність і надмірну поступливість при підписанні багатьох двосторонніх угод на шляху до членства в цій організації, стратегічні переваги від вступу значно переважають недоліки. Разом із доступом до найважливіших ринків економічно розвинених країн світу в режимі найбільшого сприяння Україна отримала також широкі можливості для захисту інтересів національних виробників: від залучення до міжнародних переговорів з питань торгівлі до участі у системі врегулювання суперечок в рамках СОТ [3].

Підводячи підсумок, можна з впевненістю стверджувати, що позитивних наслідків приєднання нашої держави до СОТ значно більше, ніж негативних. Основні недоліки пов'язані з необхідністю переходу фінансового та людського капіталу з економічно не вигідних та неконкурентноспроможних галузей у нові більш вигідні сфери. Для мінімізації таких негативних наслідків необхідно покращити мобільність ресурсів. Основна ідея даної концепції полягає у тому, щоб як змога ефективніше зменшити кошти трансформацій у короткостроковому періоді. Відомо, що членство у СОТ передбачає однозначні переваги у довгостроковому періоді, але ці переваги нівелюються через короткострокові труднощі адаптації національної економіки до відкритої конкуренції [2].

Для вступу до СОТ Україна змінила певні закони, пов'язані із зовнішньою торгівлею, стандартизацією та якістю продукції, роботою аграрного та банківського секторів. Однак ці зміни не гарантували прозорішого законодавства загалом, не спростили процедури митного оформлення товарів тощо. Крім того, “уніфікованість” законів СОТ не враховує національних особливостей економіки певної країни, тому що їхні правила й процедури влаштовують, передусім, високорозвинені країни, на які припадає близько 80 % світової торгівлі [1].

Незважаючи на те, що співпраця України та СОТ є на стадії розвитку, проте, уже можна виділити як позитивні, так і негативні сторони даної

взаємодії.

Попри високий рівень відкритості національної економіки, внесок України у загальний обсяг світового експорту товарів і послуг досить незначний. Питома вага експорту товарів та послуг до країн ЄС на 2014 р. склалася лише в розмірі 31,8% від загального обсягу експорту товарів та послуг України. Це значно звужує перспективи формування конкурентоспроможності економіки, оскільки саме платоспроможність та потужність внутрішнього ринку визначають стабільність та динамічність соціально-економічного розвитку країни.

Зараз не можна зробити точних висновків, щодо переваг або недоліків із-за політичної кризи, воєнної ситуації в Україні. Але на думку автора, подальша співпраця України з СОТ дасть нашій країні можливість виходити на світові ринки товарів і постійно перебувати у полі зору світу. Україна має великий потенціал, щоб забезпечити світовий ринок якісними та недорогими товарами. Необхідно, щоб держава враховувала наслідки для кожного сектору економіки окремо і вживала всі можливі заходи для захисту національних виробників.

Повністю об'єктивне дослідження впливу членства України в СОТ на галузі економіки України унеможливорює те, що, практично весь період, який минув з моменту вступу, економіка України перебувала під впливом світової фінансово-економічної кризи та гостро відчувала її негативні наслідки. Зробити певні висновки та отримати кількісні оцінки з прийнятною достовірністю можливо буде лише після остаточної стабілізації ситуації на зовнішніх ринках та у національній економіці, накопичення необхідних обсягів статистичних даних.

3.2. Перспективи співпраці України з учасниками СОТ

Сьогодні безперечним є те, що Україні необхідно прискорити інтеграцію до світового економічного співтовариства. Одним з найважливіших кроків у

цьому процесі є вступ до Світової організації торгівлі. Зараз в українському суспільстві існують різні, часом полярні, точки зору на доцільність вступу до СОТ.

Перш за все, необхідно відмітити ті переваги, які здобуває і ще може здобути Україна у процесі вступу до СОТ та після нього. До таких переваг можна віднести:

- подолання дискримінаційного ставлення до України у світовій антидемпінговій політиці;
- вдосконалення національного законодавства;
- посилення авторитету України у міжнародній економічній політиці;
- забезпечення дієвих механізмів правового захисту інвестицій та інновацій, творчого і наукового потенціалу;
- розширення експортного потенціалу;
- прискорення реструктуризації та модернізації національного виробництва;
- відкриття широких можливостей щодо виходу на ринки більш ніж 140 країн - членів організації.

Особливо слід відзначити позитивний вплив прискорення процесу вступу України до СОТ на вдосконалення національного законодавства. Інтенсивна робота з удосконалення внутрішнього правопорядку, стимулом до якої став процес входження до СОТ, необхідна передусім Україні. Не можна не визнати самостійної цінності прогресивних зрушень, що відбуваються:

- впорядкування законодавства у найважливіших галузях шляхом прийняття цивільного, кримінального, процесуального, податкового, митного кодексів;
- розбудова сучасної сумісної системи технічних стандартів, які, з одного боку, сприятимуть реалізації української продукції на міжнародному ринку, а з другого - перешкоджатимуть виробництву та ввезенню недоброякісної продукції, чим слугуватимуть охороні здоров'я, підтриманню технологічної, санітарно-епідеміологічної, ветеринарної та фітосанітарної безпеки в Україні;

- модернізація системи технічного регулювання (стандартизації, підтвердження відповідності, санітарного нагляду тощо);
- трансформація механізму підтримки та субсидування сільського господарства з метою збереження допомоги з боку держави та усунення формальних підстав для претензій з боку країн-партнерів, лібералізація основ виробничих відносин у сільському господарстві;
- прийняття пакету законів, якими впроваджено механізм захисту вітчизняного виробника від недобросовісного імпорту;
- вдосконалення митного законодавства з метою полегшення процесів міжнародного обігу товарів, із збереженням інтересів власників прав інтелектуальної власності; модернізація системи кодів товарів та Митного тарифу, розширення відповідних класифікаційних переліків;
- послідовне усунення прогалин у законодавчому захисті прав інтелектуальної власності, посилення відповідальності за порушення останніх;
- скасування перешкод іноземним капіталовкладенням у ряді галузей, із певними застереженнями щодо субсидування.

Вступ України до СОТ є умовою початку переговорів про створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Крім того, невиконання цієї умови Україною змушує її традиційних торговельних партнерів - країни Центральної Європи та Балтії, які є асоційованими членами ЄС, денонсувати вже укладені двосторонні угоди про вільну торгівлю. Це також певна гарантія захисту від дискримінаційних заходів з боку країн СНД й запорука розвитку експортних відносин з країнами Азіатсько-тихоокеанського регіону й Латинської Америки, які є членами А8ЕАМ та МЕРКОСУРНАФТА.

Звичайно, де є переваги, там є й обтяження. Проте насправді підкорення України вимогам інших держав та утиски з їхнього боку вже тривають. Вона ж, поки не стала членом СОТ, не може ні скористатися засобами захисту від зловживань, ані сподіватися на взаємність у відповідь на прояви лояльності. Яскравий приклад цього - питання антидемпінгових розслідувань.

В той же час, потрібно вказати і можливі проблеми, які викличе вступ до СОТ:

- використання України розвиненими країнами як ринку збуту своєї продукції;
- занепад неконкурентоспроможних галузей економіки;
- зменшення золотовалютних резервів, пов'язане із збільшенням обсягів імпорту;
- перетворення України на країну з вузькою спеціалізацією, що призведе до зростання імпортозалежності;
- дискримінація національних товаровиробників.

Необхідно також зазначити, що очікування від вступу до СОТ можуть виявитися перебільшеними через недосконалість механізму функціонування СОТ, через що очікувані переваги від вступу можуть бути недосяжними або й перетворитися на недоліки. Можна виділити такі основні недоліки функціонування СОТ:

- дискримінація з боку сильних держав - членів СОТ. Вважається, що механізм СОТ дозволяє стерти різницю у відносинах між розвиненими країнами та країнами, які розвиваються, завдяки застосуванню встановлених міжнародних правил та стандартів, але, на практиці, розвинені країни при необхідності можуть навіть використати правила СОТ на свою користь;
- недосконалість процедур антидемпінгового розслідування. Через відсутність чітко визначених критеріїв, за якими може бути встановлений факт демпінгу, та практичну відсутність жорсткого контролю за його встановленням, розпочати антидемпінгове розслідування надто просто;
- відсутність досвіду у вирішенні суперечок між країнами, особливо на етапах, коли виключається можливість досягнення згоди;
- відсутність ефективних заходів для змушення країни виконати взяті зобов'язання. Звичайно, існують такі заходи, як призупинення договору та введення компенсаційних платежів, але при застосуванні цих заходів у кінцевому разі у програші залишається країна-позивач. Ці заходи є

тимчасовими, тобто вживаються доти, доки країна-порушник не погодиться виконувати взяті на себе зобов'язання. При призупиненні договору країна-позивач повертається у вихідне положення, яке існувало до його укладання та втрачає можливість отримати хоча б якісь вигоди від договору. При встановленні компенсаційних платежів країна-порушник може взагалі вийти з ринку та знайти більш вигідний ринок збуту. Внаслідок цього страждають покупці в країні-позивачі через зменшення можливості вибору, подорожчання імпортованого товару.

Набуття Україною переваг у зовнішній торгівлі після вступу до СОТ багато в чому залежить від результатів переговорів щодо підписання протоколів з окремими країнами. Під час зазначених переговорів є реальні можливості здобути суттєві переваги у зовнішній торгівлі з окремими країнами для вітчизняних товаровиробників та домогтися запровадження необхідних механізмів захисту внутрішнього ринку.

Попри очевидні переваги зростання експортних можливостей, що стимулює збільшення виробництва національного продукту та робочих місць і є реальним джерелом національного доходу, та перспективи вдосконалення ресурсної і технологічної бази, а також розширення можливостей задоволення споживача, залишаються певні сумніви відносно наслідків зближення українського ринку з ринками провідних країн світу.

Багато залежить від того, як Україна зуміє скористатись своїм майбутнім членством в СОТ. Необхідно, щоб Україна була належним чином підготовлена до вступу в СОТ, особливо у сфері гармонізації законодавства. Потрібно пам'ятати, що її успіх у СОТ залежить не лише від суто економічних показників, велике значення має політичний аспект. Зокрема, однією з найважливіших передумов успіху може стати вміння використати в своїх інтересах конкурентну боротьбу між США, Європейським співтовариством та Японією і одержати вигідні умови для своїх експортерів.

Забезпечення економічної безпеки України полягає не лише в нейтралізації зовнішніх загроз, а й в більш повному використанні потенціалу

міжнародної економічної взаємодії. Світова організація торгівлі (СОТ) є інструментом врегулювання на багатосторонній основі правових відносин між державами-учасниками СОТ. Те, що членами СОТ вже є більшість країн світу (зараз їх 144), означає, що країни, які не є членами СОТ, у відносинах з країнами-членами СОТ матимуть в односторонньому порядку підпорядковуватися вимогам СОТ, не маючи відповідних прав для захисту своїх інтересів відповідно до положень цієї міжнародної організації. Лише цей аргумент доводить необхідність вступу України до СОТ.

Гальмування вступу України до СОТ призведе до торговельно-економічної ізоляції нашої держави не тільки від країн Західної Європи, а й від країн Центральної та Східної Європи та Балтії. Процес інтеграції зазначених країн до ЄС супроводжуватиметься обов'язковим застосуванням законодавства ЄС в сфері їхніх торговельних відносин з Україною.

Наслідки приєднання до СОТ залежать від стану зовнішньоекономічної діяльності України під час набуття членства у СОТ. Тому, перш за все, слід повністю використати позитивні і усунути негативні чинники розвитку зовнішньої торгівлі України.

Позитивними чинниками розвитку зовнішньоекономічної діяльності України є: наявність мінерально-сировинних ресурсів; перспективи розвитку ринку послуг (транспортних, телекомунікаційних, фінансових, туристичних); потенціал у високотехнологічних галузях (літакобудування, ракетноносії, супутникові технології, військова техніка, створення та застосування нових речовин і матеріалів, біотехнології).

Чинниками, що стримують розвиток зовнішньої торгівлі України, є: домінування у структурі експорту продукції енергоємних галузей, сировини і товарів з низькою доданою вартістю; низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг; значна залежність України від імпорту з окремих країн.

Політика України щодо приєднання до СОТ має будуватися на необхідності одержання максимальної вигоди з членства у СОТ, та мінімізації втрат від негативних наслідків, що очікують Україну при вступі до СОТ.

Від набуття членства в СОТ Україна може отримати наступні переваги:

1. Членство в СОТ є чинником збільшення прямих іноземних інвестицій (це спостерігається по країнах ЦСЄ і Балтії, які набули членства в СОТ і знаходяться на шляху до ЄС).

2. Членство в СОТ сприятиме зменшенню тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів на найважливіші товарні ринки та одночасному поліпшенню умов торгівлі з 144 країнами, частка яких у світовій торгівлі становить понад 92 %.

3. Членство в СОТ є передумовою вдосконалення режиму торгівлі з ЄС та забезпечення поступової інтеграції України до ЄС.

4. Членство в СОТ дозволить вирішити проблему антидемпінгових санкцій.

5. Членство в СОТ є чинником створення реальних ринкових засад і підвищення конкурентоспроможності економіки України.

6. Членство в СОТ є чинником демонополізації національної економіки.

7. Угоди СОТ спрямовані не лише на лібералізацію торгівлі, а й передбачають механізми захисту внутрішніх ринків країн-членів.

8. Можна очікувати зменшення витрат через відмову від подвійних стандартів для внутрішнього ринку та експорту (завдяки взаємному визнанню результатів оцінки якості продукції витрати можуть зменшитися на 3-5 % в залежності від виду продукції).

Проте реально можливі і негативні наслідки вступу України до СОТ, які можуть формувати додаткові загрози економічній безпеці України, зокрема:

1. Можна очікувати тимчасового зниження виробництва окремих товарів в обсягах, еквівалентних збільшенню імпорту. Наприклад, при зниженні мита на шини для легкових автомобілів з 20 % до 10 % можна очікувати збільшення імпорту на 11 млн доларів США.

2. Можливі проблеми із залученням інвестицій в окремі галузі. Наприклад, для відновлення електронної промисловості (116 підприємств) необхідні 130 млн доларів США інвестицій. Вступ до СОТ, за висновками Мінпромполітики, створить проблеми залучення інвестицій для виробників електронних компонентів та приладобудівної галузі.

3. Існує ймовірність формування загроз у торгівлі послугами. Форсування перетворень у сфері транспортних послуг та невжиття превентивних протекціоністських заходів стосовно національних перевізників може призвести до занепаду галузі та витіснення вітчизняних постачальників послуг з міжнародних ринків перевезень.

4. Внаслідок низької конкурентоспроможності багатьох видів вітчизняної продукції, в деяких секторах економіки України (будівельний, гірничовидобувний, машинобудівний) після вступу до СОТ можна очікувати скорочення виробництва окремих видів продукції, скорочення надходжень до бюджету, втрату робочих місць, зростання соціальної напруженості.

5. Вступ до СОТ приведе до відкриття внутрішнього ринку сільськогосподарської сировини і продовольства. Негативними наслідками цього стане: по-перше, наповнення продовольчого ринку України товарами за низькими цінами (цукром, маргарином, маслом, сирами, іншими молочними продуктами, картоплею і овочами, фруктовими соками); по-друге, вимивання важливої для вітчизняної харчової промисловості сировини і стратегічно важливих кормових ресурсів з неї (насіння соняшника, продовольчого і кормового зерна).

Це означає, що Україна при вступі до СОТ має вжити додаткових заходів щодо забезпечення економічної безпеки. Ці заходи можна поділити на дві групи: заходи, що забезпечують захист вітчизняних товаровиробників, та заходи, спрямовані на забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Заходи щодо захисту вітчизняних товаровиробників полягають у наступному:

1. Необхідно повніше використати передбачені СОТ механізми захисту економічних інтересів країни та забезпечення вітчизняним продуцентам рівних умов конкуренції на світовому ринку. Захист національного ринку повинен мати вибірковий характер, а об'єкти захисту слід визначати, виходячи з національної програми структурної перебудови економіки. Проблему доступу на ринок України необхідно вирішувати згідно із внутрішньою економічною політикою, що визначає конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників.

2. В Україні потрібна суттєва диференціація тарифної політики. Так, відносно конкурентоспроможні виробництва з низько еластичним попитом на імпорتنу продукцію, як правило, не реагують на зниження ввізного мита і не потребують протекціоністських заходів з боку держави (продукція харчової промисловості, окремі сектори машинобудівного комплексу). В найближчі роки ці товарні позиції можуть бути повністю відкриті для імпорту (безмитного ввозу).

Для виробництв з високо еластичними товарними позиціями, які відзначаються низькою конкурентоспроможністю (насамперед, продукція обробної промисловості), але мають значний виробничий і науковий потенціал росту, тарифна політика на період інвестиційної модернізації повинна орієнтуватися на збереження нинішнього рівня захисту, або (в окремих випадках) - на його підвищення.

Особливої стимулюючої тарифної політики потребують “депресивні” виробництва, підвищення конкурентоспроможності яких з опорою виключно на власні сили в найближчій перспективі є проблематичним (випуск окремих компонентів електронно-обчислювальної техніки, високотехнологічних комплексів для автомобільної промисловості тощо). Для цих виробництв необхідний уніфікований рівень імпортного мита, який, з одного боку, стимулював би зарубіжних виробників до відмови від ввозу готових виробів і до переносу виробництв на українську територію (встановлення підвищених ставок мита), а з іншого - забезпечував безмитне ввезення напівфабрикатів і

комплектуючих, які не виробляються в Україні, або їх виробництво економічно недоцільне.

Стратегія селективного захисту внутрішнього ринку має базуватись на принципі пов'язаності рівня тарифного захисту із зобов'язаннями виробників щодо проведення ними відповідної реконструкції (в обумовлені строки).

3. Для цього при визначенні формату і термінів прийняття зобов'язань за угодами СОТ, доцільно диференційовано використовувати секторальні тарифні ініціативи. Наприклад, доцільним є скасування тарифів на комп'ютерне устаткування, компоненти, програмне й інформаційне устаткування. Однак, варто домагатися відкладення (до досягнення паритету за конкурентними параметрами) приєднання України до “нульового варіанту”, тобто скасування тарифів на будівельне, сільськогосподарське, медичне устаткування.

4. До числа товарів, імпорт яких є вкрай небажаним, і ввізні мита на які повинні бути максимальними, необхідно включати продукцію машинобудівних підприємств, які є для України унікальними виробничими системами і генерують зростання економіки на основі нагромадженого інноваційного й інвестиційного потенціалів. До їхнього числа можна віднести підприємства тракторного і сільськогосподарського машинобудування, космічної техніки, літакобудування, електротехнічної промисловості.

5. При визначенні умов входження до СОТ Україні необхідно зберегти можливість коригування мита в умовах динамічної реструктуризації машинобудівного комплексу країни і подальшої ринкової трансформації економіки.

6. Нарешті, необхідно терміново прийняти антидемпінгове законодавство, щоб запобігти напливу іноземних товарів (легкої, харчової, фармацевтичної, машинобудівної промисловості) з низькими якостями, або не апробованих на світовому ринку.

Заходи, спрямовані на забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняних товаровиробників полягають у:

- наданні податкових пільг щодо сплати податку на прибуток для виробників високотехнологічної (насамперед, машинобудівної) продукції, яка може стати конкурентоспроможною на внутрішньому і світовому ринках;
- встановленні знижених ставок податку на прибуток для комерційних банків та інших кредитних установ в разі придбання ними акцій підприємств, що виробляють високотехнологічну конкурентоспроможну продукцію;
- стимулюванні створення в комерційних банках (перш за все тих, які спроможні ефективно використовувати капітал на структурну перебудову економіки) спеціальних фондів довгострокового кредитування за рахунок включення коштів, що йдуть на їхнє створення, до валових витрат, а також коштів спеціальних агентств з підтримки ліквідності комерційних банків, що здійснюють інвестиційне кредитування;
- наданні інвестиційного податкового кредиту для суб'єктів підприємництва, які здійснюють ефективні інвестиційні проекти в експортоорієнтованих виробництвах, здатних сформувати спеціалізацію України в міжнародному поділі праці, яка відповідає національним інтересам;
- звільненні від сплати податку з прибутку на приріст обсягів експорту високотехнологічної продукції порівняно з попереднім роком;
- скороченні ставки рефінансування для комерційних банків за умови, що кошти, залишені в розпорядженні банків, спрямовуються під пільгові відсотки на інвестування підприємств, які виробляють конкурентоспроможну продукцію відповідно до програм структурної перебудови економіки;
- гарантуванні і страхуванні експортних кредитів для забезпечення захисту експортерів від довгострокових комерційних (банківських) і політичних ризиків;
- сертифікації і частковій державній підтримці ефективних експортоорієнтованих проектів, що значно підвищить довіру до них вітчизняних і зарубіжних інвесторів;
- регулюванні цін і тарифів на продукцію природних монополістів (цін на енергоносії, тарифів на електричну і теплову енергію, транспортних тарифів);

- забезпеченні першочергового спрямування коштів Бюджету розвитку (насамперед надходжень від приватизації стратегічних об'єктів) на реалізацію інвестиційних експортоорієнтованих проектів.

Крім того, необхідно створити законодавчу базу, яка б стимулювала та спонукала вітчизняних виробників до створення великих підприємств, об'єднань, науково-технічних і виробничих господарчих формувань, які б включали повний цикл - від ідеї до серійного виробництва нових видів товарів та послуг і були б здатними протистояти зарубіжним конкурентам, у тому числі транснаціональним корпораціям.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Світова організація торгівлі (СОТ) - міжнародна економічна організація, що регулює правила міжнародної торгівлі згідно з принципами лібералізму. СОТ розпочала роботу з 1 січня 1995 року. Якщо ГАТТ займалася координуванням тільки торгівлі товарами, то коло діяльності СОТ доволі ширше: окрім торгівлі товарами, вона регламентує також торгівлю послугами і торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. СОТ має юридичний статус спеціалізованої установи системи ООН. Спочатку до СОТ вступило 77 держав, але на даний момент її членами вже є 156 міжнародно-визнаних держав, Тайвань, 2 залежні території та Європейський Союз. Дедалі більша роль світової торгівлі підштовхнула індустріальні країни вже в ХІХ столітті підтримувати на міждержавному рівні обмежену узгодженість у питаннях митних зборів.

Завданням СОТ не є досягнення якихось конкретних цілей чи результатів, а встановлення загальних принципів міжнародної торгівлі. Згідно з декларацією СОТ, як і ГАТТ до неї, спирається на основні принципи, серед яких:

- Рівні права. Усі члени СОТ зобов'язані надавати всім іншим членам режим найбільшого сприяння в торгівлі (РНБ).
- Взаємність. Усі поступки в ослабленні двосторонніх торговельних обмежень мають бути взаємними, усунення “проблеми безбілетника”.
- Прозорість. Члени СОТ повинні повністю публікувати свої торговельні правила і мати органи, що відповідають за надання інформації іншим членам СОТ.
- Створення чинних зобов'язань. Зобов'язання щодо торговельних тарифів країн регулюються в основному органами СОТ, а не взаємовідносинами між країнами. А в разі погіршення умов торгівлі в якій-небудь країні в конкретному секторі, ущемлена сторона може вимагати компенсацій в інших секторах.

- Захисні клапани. У деяких випадках уряд має право вводити торговельні обмеження. Угода СОТ дозволяє членам вживати заходів не тільки для захисту докiлля, а й для пiдтримки охорони здоров'я, здоров'я тварин i рослин.

Україна приєдналася до Світової організації торгівлі (СОТ) у травні 2008 р. після майже 15-річних перемовин, ініційованих у 1993 р. Не менш цікавим є співставлення очікувань від членства у СОТ та фактичних результатів, від нього отриманих. На момент початку ведення переговорів про вступ України до СОТ її основними торговельними партнерами були країни, які до Організації не входили. Згодом, до моменту схвалення Генеральною радою СОТ прийняття цієї країни до Організації, ситуація змінилася - у 2007 р. на країни - члени СОТ припадало вже більш як 62 % експорту та 58 % імпорту України, що свідчило про особливу актуальність питання приєднання країни до СОТ на той час. Говорячи про первинні очікування від приєднання до Організації, варто зазначити, що приєднання України до СОТ загалом оцінювалося як вигідне. Прогнозувалося додаткове зростання реального ВВП на 2,6%, підвищення добробуту - на 5,7 %, а в довгостроковій перспективі оцінки розвитку були ще оптимістичнішими: 5,7 % приросту реального ВВП і підвищення добробуту на 15 %. За рахунок поширення режиму найбільшого сприяння на Україну з боку інших членів СОТ зростання експорту оцінювалося в 4,1 %.

Найперспективнішими галузями експортної промисловості бачилися металургійна та хімічна галузі. Зважаючи на значне зниження мит у сферах харчового та автомобільного виробництва прогнозувалося їхнє скорочення, однак, як передбачалося, негативні наслідки мають згладитися за рахунок підвищення доступності зовнішніх ринків. Крім зростання ВВП керівництво України почалося прискорення темпів припливу іноземних інвестицій. Через чотирнадцять років з моменту вступу України до СОТ відбулися певні зміни в її міжнародній торговельній політиці, однак певні результати виявилися в більшості своїй далекими від початкових оптимістичних оцінок. Від'ємне сальдо торговельного балансу України в 2017-2019р.р. та в 2021-2022 року і тільки в 2020 роки було позитивним.

У багатьох аналітичних матеріалах йдеться про збитки, яких зазнають різні галузі країни. Наприклад, негативні тенденції проявляються в автомобілебудуванні країни - за перші три роки членства в Організації виробництво автомобілів знизилося в 6 разів. Чисельність зайнятих у цій галузі скоротилася вдвічі - з 36 до 18 тис. осіб. Також відзначаються негативні тенденції і в агропромисловому комплексі: завдяки істотному полегшенню умов для імпортерів цукру ввезення продукції цієї групи різко зросло, що призвело до зупинки більш як 50 національних заводів з виробництва цукру, що, своєю чергою, вкрай негативно позначилося на його експорті, аж до його припинення. Нерівність іноземних і національних виробників м'яса в питанні субсидій призвела до більш ніж дворазового зростання ввезення імпоротної м'ясної продукції.

Фахівці оцінюють ефект від вступу України до СОТ по-різному. Дехто називає цей крок згубним по відношенню до національного виробника і особливо несприятливим для сфер виробництва товарів з підвищеною доданою вартістю, які, не витримуючи конкуренції, змушені поступатися ринком імпортним товарам, що поступово надає українській економіці характеру сировинної. Такі товари, як чорні метали, хімікати та сільськогосподарська продукція, що становлять основні статті експорту країни, вельми чутливі до зовнішніх чинників і найменших змін цін, що становить додаткову небезпеку для національної економіки. Приєднання країни до СОТ збіглося з початком світової фінансової кризи 2008 р. і майже дворазовою девальвацією гривні до долара США. Це суттєво ускладнює об'єктивну оцінку результатів членства України в СОТ, оскільки розмежувати наслідки кризи та наслідки приєднання до Організації практично неможливо.

Серед позитивних моментів відзначаються такі:

- внесення спеціально розроблених міжнародних стандартів і правил до законодавства України дає змогу країні повноправно брати участь у діяльності Організації;

- скасування кількісних обмежень на експорт зерна, соняшникової олії та насіння соняшнику допомогли істотно збільшити обсяги поставок цих товарів на міжнародні ринки;

- усунення імпорتنих квот Європейського Союзу на товари металургійної промисловості українського походження, а також просування українських продуктів хімічної промисловості на міжнародні ринки.

Слід зазначити, що обидві згадані доповіді визнають наявність і негативних тенденцій в економіці України, однак вони переважно пояснюються настанням світової економічної кризи. Приміром, падіння обсягів експорту в 2009-2010 рр. на 33 % пов'язують зі зниженням поставок за основною статтею експорту країни - металургії (40 % від експортних обсягів) через несприятливу цінову ситуацію на ринку. Істотне ж зниження імпорتنих закупівель пояснюється відтоком інвестицій під час кризового періоду, що, своєю чергою, стало причиною падіння попиту на закордонне обладнання та комплектуючі. Зниження купівельної спроможності населення та девальвація гривні сприяли значному скороченню імпорту автомобілів.

Таким чином, щодо вступу України до СОТ не існує єдиної думки. У періодичних виданнях, а також у статтях і звітах представників національної промисловості України дається переважно негативна оцінка цього кроку держави, однак тут можна припуститися певного перебільшення, пояснивши його тим, що представникам вітчизняних галузей, вочевидь, не вигідна загострення конкуренції із закордонними виробниками, що загострилося після вступу до СОТ. У вивчених доповідях ЄС і Програми розвитку ООН дослідники доходять висновку, що вступ України до СОТ загалом сприятливо позначився на її економічному становищі. Слід зазначити, що згадані доповіді ґрунтуються на глибшому аналізі статистики, в них здійснено спробу досить об'єктивного розгляду наслідків від вступу України до СОТ, відокремлено від впливу кризи (хоча самі автори визнають, що це вкрай складно і практично неможливо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: Учебное пособие. - М.: Финансы й статистика, 2019. - 288 с.
2. Білозір Л.М. Проблеми підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників України в контексті вступу до СОТ // Збірник наукових праць. Випуск 66. Частина П.-К.: Київський національний університет імя Т. Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2017. - С.185-191.
3. Бугрій М.Г. Участь України в СОТ: геоекономічний погляд на здобутки та перспективи/ М. Г. Бугрій, І. В. Ус // Стратегічні пріоритети. - 2021. - № 2. -с. 91 - 97.
4. Бураковський І. Вступ України до СОТ: як правильно оцінити наслідки // Економічний часопис ХХІ ст. №7-8. -с 6-8.
5. Бураковський, І. О.Вступ України до СОТ: як правильно оцінити наслідки / І.О. Бураковський // Економічний часопис ХХІ ст. - 2019. - №7/8. - С. 6-12.
6. Бураковський І. Приєднання України до СОТ: підсумки дискусії та погляд у майбутнє / І. Бураковський // Політика і час. - 2022. - №11. - С.14-16.
7. Бурлай Т.В. Інтеграція України до Світової організації торгівлі: оцінка перспектив // Проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. праць /наук. ред. Бурлай Т.В. та ін.]; вип. 1. - К.: КиМУ, 2020. — С.76-90.
8. Ворожбит В. Плюси та мінуси вступу України до Світової Організації Торгівлі // Молода економіка. - 2022. - С. 17-31
9. Горячов О. В. Результати вступу України до СОТ, № 11, 2020 рік, с.54-56
10. Данилишин Б. В. Навіщо Україні СОТ, або що змінилося за 5 років, №52790 2022 рік, с.128- 132.
11. Данількевич М. Україна і Світова організація торгівлі / М. Данількевич // Право України. - 2021. - №7. - С.41-43.
12. Дорофієнко В. - Про деякі аспекти економічних наслідків приєднання України до СОТ// Економіст - 2017. - №8. - С. 66-70.

13. Економіка торгівлі: Підручник. - 2-ге вид., випр. і доп. Затверджено МОН / Марцин В.С. - К., 2018. - 603 с.
14. Економічні проблеми членства України в СОТ: монографія / В.І. Коміренко, О.В.Коміренко, В. І., Троненко та ін.; за ред. В. І. Троненка. - К.: КиМУ, 2020. - 218 с.
15. Економічні проблеми членства України в СОТ: монографія / В.І. Коміренко, О.В.Коміренко, В. І., Троненко та ін.; за ред. В. І. Троненка. - К.: КиМУ, 2020. - 218 с.
16. Економічні проблеми членства України в СОТ: монографія / В.І. Коміренко, О.В.Коміренко, В. І., Троненко та ін.; за ред. В. І. Троненка. - К.: КиМУ, 2021. - 218 с.
17. Економічні проблеми членства України в СОТ: монографія / В.І. Коміренко, О.В.Коміренко, В. І., Троненко та ін.; за ред. В. І. Троненка. - К.: КИМУ, 2020. - 218 с.
18. Європейська правда: СОТ змінює правила. Що це означає для України? В. Рутицька, заступник глави Мінагрополітики. [Електронний ресурс].-Режим доступу <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/12/21/7042561/>
19. Занора В.О. Стан підприємств машинобудівної галузі України [Електронний ресурс] / В.О. Занора // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Сталий розвиток економіки. Економіка та управління національним господарством. - 2021. - №3. - С. 37 - 41.
20. Івченко Р. Рік наступний для промисловості [Текст] / Р. Івченко // Дзеркало тижня. - 2019. - № 49. - С. 7.
21. Кизим М. О., Олійник А. Д, Матюшенко І. Ю., Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. О., Моїсеєнко Ю. М., Бунтов І. Ю. Можливості і загрози від членства України в СОТ для машинобудування в умовах співпраці з країнами ЄС і Митного союзу ЄврАзЕС - БІЗНЕСІНФОРМ № 2 - 2019 - С. 59-70
22. Клименко І. В. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період / І. В. Клименко, О.А. Федірко, І.В. Ус. - К.: НІСД, 2021. - 72 с.

23. Клименко І. В. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період / І.В. Клименко, О.А. Федірко, І.В. Ус. - К.: НІСД, 2011. - 72 с.
24. Клименко І.В. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період / І. В. Клименко, О.А. Федірко, І. В. Ус. - К.: НІСД, 2021. - 72 с.
25. Клименко, І.В. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період / І. В. Клименко, О.А. Федірко, І. В. Ус. - К.: НІСД, 2014. - 72 с.
26. Кобута, І. Україна у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань / І. Кобута, В. Жигadlo, Т. Лужанська. - К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2019. - 80 с.
27. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилук, Я. В. Белінська та ін. - К.: НІСД, 2020. - 385 с.
28. Кучик О.С. Україна в міжнародних організаціях: підручник / О.С. Кучик; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. - 411 с.
29. Левченко З. Плюси і мінуси членства в СОТ // Цінні папери України - 2018
30. Линник В.М. Експертна оцінка загальних наслідків приєднання України до СОТ для галузей промисловості. / В.М. Линник, Ю. В. Шпирка / Економічний простір. - 2019, - № 23/1. - С. 25-30.
31. Лобунець В.І. Сучасні реалії членства України в СОТ. / В.І Лобунець, Р.І Плугатор / Вісник БНАУ. - 2019. - №67. - С.58-64.
32. Мазаракі А.А., Лігоненко Л.О., Ушакова Н.М. Економіка торговельного підприємства. Підручник для вузів.: - К. «Хрещатик», 2022.
33. Мельник В. М. Можливості для українських підприємств після вступу в СОТ: [зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б.І. та ін.]; вип. 2. - К.: КиМУ, 2021. — С. 164-179.
34. Міжнародні відносини: - К.: Молодіжна альтернатива, 2017. -с. 23-26
35. Оси́ка С. Світова організація торгівлі: Підручник / С. Оси́ка, В.

Пятницький. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.І.С., 2021. - 516 с.

36. Осташко Т.О. Сільське господарство в умовах СОТ і ЄС.К.: Інститут сільського розвитку, 2020. – 70 с.

37. Офіційний сайт Україна і Світова Організація Торгівлі-[Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://wto.in.ua>

38. Посібник з транскордонного співробітництва / Відповідальний за випуск В. Чопак. - Ужгород: - Поліграф центр “Ліра” – 2019 р. - С. 29.

39. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон’юнктура та інтеграція [Текст] / За ред. проф. В. О. Точиліна; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. - К., 2022. - 552 с.

40. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

41. Сайт: Європейський простір: портал про європейського громадянського суспільства України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/search.html>

42. Стукач Т.М. Аграрний протекціонізм і вільна торгівля при вступі до СОТ //Економіка АПК. - 2019. - С.146-149.

43. Терещенко О. Вступ України до СОТ. / О. Терещенко // Юридична газета. - 2018. - №13(148). - 13-15 С.

44. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки /під ред. Власюка О.С. - К.: Знання України. 2020 р.- С.556.

45. Членство України у СОТ: нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій [Текст] / За заг. ред. Д. В. Ляпіна; Д. В. Ляпін, В. М. Мовчан; Ін-т власн. та своб. - К.: Ін-т власн. та своб.; АТ&К, 2020. - 104 с.

46. Членство України у СОТ: нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій / Школа професійної освіти для бізнес-асоціацій. Модуль G: бізнес-асоціації та СОТ / [Д. В. Ляпін, В. М. Мовчан, Н. Микольська та ін.]; за заг. ред. Д. В. Ляпіна.